

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BİRİNCİ KISIM

AKKOÇ - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no : 22947/93 ve 22948/93)

KARAR

STRAZBURG

10 Ekim 2000

İşbu Karar, Sözleşme'nin 44/2 maddesi hükümleri uyarınca kesinlik kazanmaktadır. Karar metni, Mahkeme'nin seçilmiş karar ve hükümleri resmi raporlarında nihai şekilde yayınlanmasından önce Sekreteryaya revizyonuna tabidir.

© T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2000. Bu gayriresmi çeviri, Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı (AKGY) tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Dışişleri Bakanlığı, AKGY'na atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Akkoç - Türkiye davasında,
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Birinci Dairesi),
Sn. E. Palm, *Başkan*
Sn. W. Thomassen,
Sn. L. Ferrari Bravo,
Sn. C. Birsan,
Sn. Casadevall,
Sn. R. Maruste, *yargıçlar*,
Sn. F. Gölcüklü, *ad hoc yargıçlar*,
ve *Kısım Sekreteri* Sn. M. O'Boyle'un katılımı ile Avrupa İnsan Hakları
Mahkemesi Heyeti olarak toplanmış,
20 Haziran ve 19 Eylül 2000 tarihlerindeki gizli görüşmesi sonucunda,
yukarıda anılan tarihte benimsenmiş olan aşağıdaki karara
varmıştır:

USULE İLİŞKİN İŞLEMLER

1. Davanın nedeni, bir Türk Vatandaşı olan Nebahat Akkoç'un ("başvuran"), 01 ve 22 Kasım 1993 tarihlerinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'nin ("Sözleşme") eski 25.maddesi uyarınca, Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na ("Komisyon") yaptığı başvurulardır (başvuru no.22947/93 ve 22948/93).

2. Adli yardım alan başvuran, İngiltere'de çalışan Sn. A. Reidy tarafından temsil edilmektedir. Türk Hükümetini ise Ajan Yardımcısı Sn. Akçay temsil etmektedir.

3. Başvuran, gazetede yayınlanan bir makalesinden dolayı disiplin cezası aldığını, Hükümet'in sorumlu olduğu bazı durumlara bağlı olarak kocasının öldürüldüğünü; kocasının ölümüyle ilgili olarak bir mahkemeye ulaşmaktan ve etkili iç hukuk yolu kullanımından mahrum bırakıldığını; gözaltında işkenceye maruz kaldığını, AİHK'na başvurusundan dolayı polisin kendisini taciz ettiğini öne sürmüştür. Başvuran Sözleşme'nin 2, 3, 10, 13 ve eski 25. maddesinin yanısıra sonradan vazgeçtiği, 1. Protokol'un 1. maddesiyle 14 ve 18. maddelerini ileri sürerek şikayetçi olmuştur.

4. Yapılan başvurular, 11 Ekim 1994 tarihinde Komisyon tarafından kabuledilebilir bulunmuştur. 23 Nisan 1999 tarihli raporunda Komisyon, (Sözleşme'nin eski 31. maddesi), Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğini (oybirliğiyle), 13. maddesinin ihlal edildiğini (27'ye karşı 2 oyla), 14. maddeyle ilgili ayrı bir konunun olmadığını (oybirliğiyle), 1. Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediğini (oybirliğiyle), Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini (oybirliğiyle), 18. maddesinin ihlal edilmediğini (oybirliğiyle) ve Türkiye'nin Sözleşme'nin 25. maddesinde belirtilen sorumluluklarına uymadığını ilan etmiştir. 11. Protokol'ün 5 § 4 maddesi uyarınca dava, Birinci Daire'ye sevk edilmiştir.

5. Kısımda, davayı inceleyecek olan Daire, Türkiye için res'en (*ex officio*) seçilmiş bulunan hakim Sn. R. Türmen (Sözleşme'nin 27 § 2 maddesi ve Mahkeme İçtüzüğü 26 § 1 (a)) ve Mahkeme Başkanı Sn. E. Palm (İçtüzük 12 ve 26 § 1 (a) maddesi) tarafından oluşturulmuştur. Daireyi tamamlamak için atanan diğer üyeler, Sn. Thomassen, Sn. Ferrari Bravo, Sn. Birsan, Sn. Casadevall ve Sn. Maruste'dir.

6. Mahkeme'de Türkiye'yi temsil eden Sn. Yargıç Rıza Türmen davadan çekilmiştir. (İçtüzük madde 28) Bunun üzerine Hükümet Sn. Feyyaz Gölcüklü'yü Sn. Rıza

Türmen'in yerine *ad hoc yargıç* olarak atamıştır (Sözleşme'nin 27§2 ve İçtüzüğü'nün 29§1 maddeleri).

7. Başvuran ve Hükümet, davanın esasına ilişkin görüşlerini göndermişlerdir.

8. 29 Şubat 2000 tarihinde Daire, bir duruşma yapılmasına karar vermiştir.

9. 20 Haziran 2000 tarihinde Strazburg İnsan Hakları Binası'nda halka açık bir duruşma yapılmıştır. (İçtüzük 59 § 2 maddesi)

Mahkeme huzurunda :

(a) *Hükümet adına*

Sn. Akçay, *Ajan Yardımcısı*,

Sn. Emüler,

Sn. Akyüz,

Sn. Varol, *Danışmanlar*;

(b) *başvuran adına*

Sn. Reidy, *Avukat*,

Sn. Tanrıkulu,

Sn. Aslantaş,

Sn. Müller, *Danışmanlar*.

Mahkeme, Sn. Reidy ve Sn Akçay'ın konuşmasını dinlemiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN ŞARTLARI

A. Disiplin Kovuşturmasıyla ilgili olarak

10. Başvuran, emekli bir öğretmen ve Eğitim - Sen Diyarbakır şubesinin eski başkanıdır. Başvuran 31 Ekim 1992'de Diyarbakır Söz gazetesine 27 Ekim 1992 tarihinde kendisi, Eğitim - Sen'in bir delegesi ve Milli Eğitim Müdürü arasında yapılan toplantıyla ilgili bir demeç vermiştir. Demecinde başvuran, polisin, öğretmenlere sözlü olarak kötü davrandığını, saldırdığını ve rahatsız ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeler "Diyarbakır'da 11 öğretmen gözaltına alındı" başlıklı bir makalede yayınlanmıştır.

11. 14 Mayıs 1993 tarihinde Diyarbakır Bölge Milli Eğitim Disiplin Kurulu, izin almadan gazeteye verilen bu demeçten dolayı 'devlet memurlarının gerekli izin ve yetki olmadan basına, haber ajanslarına, radyo ya da televizyona bilgi vermek veya beyanatta bulunmalarını yasaklayan 657 sayılı Kanununun 125-D/g maddesi' ne dayanarak başvurana bir yıl kıdem ilerlemesinin durdurulması cezası vermiştir.

12. Bu karar Diyarbakır İdare Mahkemesi tarafından 4 Ekim 1994 tarihinde onaylanmıştır. Mahkeme, 657 sayılı Kanununun 15. maddesinin, bakan tarafından yetkilendirilen memurlar hariç, devlet memurlarının görevleriyle ilgili basına açıklama yapmalarını yasakladığını belirtmiştir. Anayasal haklar çerçevesinde tüm vatandaşlar düşüncelerini basına açıklamakta serbest olmasına rağmen memurlar bu hakkı aynı derecede kullanamamaktadırlar. Danıştay 8. Dairesi'nin 14 Aralık 1993 tarihli (1993/4214) kararında da belirtildiği üzere, devlet memurları ifade özgürlüklerini kullanırken amirleriyle veya devlet memurlarıyla ilgili ifadelerinde daha ölçülü bir tarz ve daha dikkatli bir dil kullanmalıdırlar. Bu durumda, başvuran, öğretmenler ve polisler arasında süregelen sürtüşmeler ve tartışmalar üzerine yaptığı gözlemlere dayanarak olumsuz düşünce beyan ettiğinde idareyi suçlamış ve eleştirmiş oluyordu. Dolayısıyla, hizmetiyle ilgili aldığı disiplin cezasının kanuna aykırı bir yönü

bulunmamaktadır. Başvuranın bu kararın iptali için Danıştay'a yaptığı başvuru oybirliğiyle reddedilmiştir.

13. Başvuran, Danıştay'a itirazda bulunmuş ve 5 Aralık 1995 tarihinde mahkeme yalnızca verilen cezanın şiddetinin tekrar gözden geçirilmesi için dosyayı İdare Mahkemesi'ne geri göndermiştir. Bu mahkeme de devlet memurlarının ifade özgürlüğü haklarını kullanırken amirleri ve kamu görevleriyle ilgili yapacakları açıklamalarda daha dikkatli ve hassas olmaları gerektiği görüşüne katılmıştır. Başvuran Devlet Memurları Kanunu'na aykırı olarak idareyi eleştirmesinden ötürü disiplin cezası alması uygundur ama suç ile ceza arasında adil bir denge olmalıydı, dolayısıyla daha hafif bir ceza verilmeliydi.

14. 3 Nisan 1996 tarihinde İdare Mahkemesi, kararı açıklamış ve başvurunu cezalandırmıştır. Başvuran bunun üzerine tekrar Danıştay'a itirazda bulunmuştur.

15. 16 Ekim 1998 tarihinde Danıştay, 657 sayılı Kanunun 15. maddesinin devlet memurlarının kendi yetki, görev ve sorumluluklarına dair basına demeç vermeyi yasakladığına dikkati çekmiştir. Başvuran, verdiği demecin görev, yetki ve sorumluluklarıyla ilgili olmadığını sadece anayasanın kendisine tanıdığı düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını kullanarak güncel konular üzerine şahsi düşüncesini açıkladığını belirtmiştir. Bu, yukarıda belirtilen madde kapsamına girmediğinden, disiplin cezası uygulanmasına da gerek yoktur. Sonuç olarak, 657 sayılı Kanunun 125/ D – g maddesine göre verilen bir yıl terfi durdurma cezası kanunsuzdur ve İdare Mahkemesi'nin verdiği karar doğru değildir. İdare Mahkemesi'nin kararı bu yüzden iptal edilmiştir.

16. 17 Şubat 1999 tarihinde İdare Mahkemesi, Danıştay'ın kararını benimsemiş ve başvurana verilen disiplin cezasını kaldırmıştır.

B. Başvuranın kocasının ölümüyle ilgili olarak

17. Başvuranın kocası Kürt kökenli bir öğretmen olup Eğitim – Sen'in faaliyetlerine katılmıştır. 13 Ocak 1993 sabah saat 7.00 sularında, Zübeyir Akkoç ilkokuldaki dersine giderken vurularak öldürülmüştür. O anda kendisine eşlik etmekte olan Ramazan Aydın Bilge de öldürülmüştür. Kendisine otopsi yapılmamıştır. Cinayeti telsizle öğrenen iki jandarma olay mahalline gitmiştir. Faillerin hangi yöne kaçtıklarını araştırmak için hiçbir girişimde bulunmamışlardır. Yalnızca Zübeyir Akkoç'u taksiye bindirip hastaneye göndermeye yardım eden Abdullah Elgören'in ifadesine başvurmuşlardır.

18. Kocasının ölümünden önce ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ndeki olaydan sonra başvuran telefonda çok sayıda tehdit almış ve güvenlik güçlerince rahatsız edilmiştir. Telefonda kendisine “Şimdi senin sıran seni de öldüreceğiz” denilmiştir. Yapılan tehditleri savcıya şikayet etmesine rağmen ilgi gösterilmemiştir. Kocası, ölümünden önce, polis tarafından birkaç kez gözaltına alınmıştır. Başvuran Şubat 1994'te gözaltına alındığında güvenlik gücü mensuplarının kocasını kendilerinin öldürdüğünü söylediğini iddia etmiştir.

19. Cumhuriyet savcısı, 1993/339 sayısıyla bir dosya açıp cinayeti 'fail-i meçhul' olarak tanımlamıştır. 27 Mart 1997'de savcı, bir öğrenci olan Seyithan Araz'a yönelik altı cinayet olayına ve birçok saldırıya karıştığına ilişkin suçlamaları içeren bir iddianame hazırlamıştır. Bu suçlamalar arasında Zübeyir Akkoç'u öldürmek de vardır ama Ramazan Aydın Bilge'yi öldürmek yoktur. Seyithan Araz, Hizbullah'ın eylemlerine katılmakla suçlanmıştır. 17 Mart 1997 tarihli ifadesinde Seyithan Araz, Hizbullah üyesi olmadığını söylemiş ve Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Terörle

Mücadele Şubesi'nde işkence altında alınan ve kendisine imzalatılan 26 sayfalık ifadesini yalanlamıştır.

20. 4 Haziran 1997 tarihinde Seyithan Araz, 4 numaralı Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde de itirazlarını sürdürmüştür. 14 Ağustos 1997'de iddianamede adı geçen üç mağdurun tanıklığına başvurulmuş ve bu şahıslar sanıklardan hiçbirini teşhis edememiştir. 10 Aralık 1997'de mahkeme, Seyithan Araz'ın delil yetersizliğinden salıverilmesini emretmiştir.

21. 23 Eylül 1999'da mahkeme, Seyithan Araz'ı delil yetersizliğinden beraat etmesine karar vermiştir.

C. Başvuranın gözaltına alınıp sorgulanmasına ilişkin

22. Davanın bu kısmına ilişkin olaylar, özellikle gözaltındaki olaylar taraflar arasında ihtilaf konusu olmuştur.

Komisyon, başvuranın 13–22 Şubat arasında gözaltında işkence gördüğüne ilişkin iddiası ve 13-22 Şubat 1994, 26-27 Eylül 1995, 14 Ekim 1995 tarihlerinde gözaltına alındığında kişisel başvuru hakkına müdahale edildiği iddiası bakımından bazı şahısların sözlü şahitliğine başvurmuştur. Komisyon üyeleri, başvuranı, annesini, Ramazan Sücürü'yü (Diyarbakır Terörle Mücadele Dairesi Başkanı), Taner Şentürk'ü ve Hasan Pişkin'i (13-22 Şubat 1994 tarihindeki gözaltında başvuranı sorgulayan memurlar), Dr. Buldağ'ı (gözaltından sonra başvuranın tıbbi raporunu imzalayan doktor) ve son olarak Enver Atlı'yı (26 Eylül 1995'de başvuranla birlikte gözaltına alınan eski bir müdür) dinlemiştir. Başvuranı serbest bırakıldığı 22 Şubat 1994'den önce gören savcı da tanık olarak çağrılmış olsa da kendisi duruşma gerçekleşmeden vefat etmiştir.

1. Komisyon'un olaylara ilişkin görüşleri

(a) 13 – 22 Şubat arasındaki gözaltına ilişkin

23. 13 Şubat 1994 tarihinde, geceyarısından sonra, polis memurları başvuranın evine gelip kendisini sorgulamışlardır. Polisler, başvuranın kazağını başına geçirerek kendisini götürmüşlerdir. Başvuran bir doktor muayenesinden sonra, 22 Şubat 1994'e kadar gözaltında tutulacağı Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Dairesi'ne götürülmüştür.

24. On günlük gözaltı süresi boyunca kendisine cinsel taciz ve psikolojik baskı dahil çeşitli kötü muamele yöntemleri uygulanmıştır. Başvuran, polis tarafından PKK'ya katılmakla suçlanmış, yaklaşan seçimler hakkında sorgulanmış ve kendisinin de aday olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca başvuran, Komisyon'a yaptığı başvurudan dolayı sorgulanmış ve bunun dağdaki PKK militanlarına katılmaktan bir farkı olmadığı söylenmiştir.

25. Gözaltı süresince başvuran, şu muamelelere tabi tutulmuştur; hücresinden çıkarılırken çoğunlukla gözleri bağlanmış; birçok kere çırılçıplak soyulup bu halde iki sıra halinde dizilen ve kendisine vuran, sözlü olarak taciz eden polislerin arasından geçmek zorunda bırakılmış; çıplak fotoğrafları çekilmiş; birçok defa bir odaya götürülüp çok tazyikli sıcak ve soğuk su sıkılmış; göğüs ve ayak parmak uçlarından elektrik verilmiş; tavana kollarından asmaya yeltelenilmişse de midesinin üzerindeki yara izini görülünce bundan vazgeçilmiştir; kendisini yere düşürecek kadar kuvvetli çenesine yumruklar atılmış; hücresine projektör ışığı ve yüksek ses verilmiş, işkence çeken insanların sesleri zorla dinletilmiş; bir kapıya iki gün iki gece kelepçelenmiş;

saçı çekilmiş ve sopayla dövülmüştür. Başvurana çocuklarının da gözaltına alındığını ve işkence gördükleri söylenmiştir.

26. 18 Şubat 1994'de başvuran, kendisinin PKK üyesi olduğunu ve bu örgütün çeşitli propaganda faaliyetlerine katıldığını belirten, polisin düzenlediği bir ifade imzalamıştır. İfade, başvuranın Komisyon'a kocasının ölümü için başvurduğu bilgisini de içeriyordu.

27. 22 Şubat 1994'de başvuran ve diğer 16 tutuklu Diyarbakır Devlet Hastanesi Acil Servisine götürülmüş ve burada Dr. Buldağ tutukluların herhangi bir fiziksel darbeye maruz kalmadıklarına dair rapor vermiştir. Başvuran, doktorun toplu şekilde herhangi bir şikayetleri olup olmadığını ve muayene isteyip istemediklerini polislerin yanında sorduğunu belirtmektedir. Doktora kafasındaki ve parmak uçlarındaki yaraları gösteren başvuran muayene istemiştir. Sonra savcıya çıkarılmıştır. Savcıya yara ve berelerini göstererek kendisine kötü muamelede bulunduğunu söylemiş ve baskı altında ifadesinin alındığını belirtmiştir. Savcı başvuranın serbest bırakılmasını emretmiştir.

28. Serbest bırakılmasından birkaç gün sonra başvuran tedavi görmüştür. Özellikle çenesinde şiddetli ağrılar olmuştur. Bir röntgen uzmanı çene kemiğinin filmi almış ama başvuran daha öncesinde gözaltında olduğunu söyleyince raporu imzalamamıştır. Başvuran başka yerde bir röntgen filmi çektirmiş ve üniversite hastanesinde tedavi görmüştür. Başvuran, çene kemiğinin kırıldığına inanmakta olup Mardin Ağır Ceza Mahkemesi'nden PKK ile ilişkisi olduğuna dair iddialardan yargılanırken röntgen filmlerini mahkemeye sunmuştur. Bu röntgen filmleri daha sonra Komisyon'a sunulmuştur. Taraflar, bu filmlerde herhangi bir kırık olmadığına mutabaktırlar.

29. Başvuran, gözaltından sonra kulağında ekzama, bulaşıcı hastalık ve bacağına ağrılar gibi birçok sağlık problemi yaşamıştır. Bu konuda Komisyon'u gerekli reçete ve raporlarla bilgilendirmiştir. 30 Ekim 1995'de psikolojik tedavi için Ankara'da bulunan İnsan Hakları Vakfı'nın Tedavi Merkezi'ne gitmiştir. Başvuran unutkanlık, ellerin titremesi, kararsızlık, ağrı, vücudunun bazı bölgelerinde uyuşma ve uykusuzluk gibi rahatsızlıklardan şikayetçi olmuştur. Psikolojik muayenede 'fazla endişelenme', kötümserlik, ayakta duramama, dikkat ve konsantrasyon eksikliği ve kendine güven yokluğu gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Başvurana kronik post-travmatik stres tanısı konmuş ve (fluoxetin ve bir anxiolitic) ilaçlar verilmiştir. Başvuran daha sonra, 12 Aralık 1995'de, 12 Ocak 1996'da ve 14 Nisan 1996'da kontrol edilmiştir. Son seferinde şikayetleri iyice azalmış ve ilaçlara iki ay daha devam edilmesi önerilmiştir.

30. Komisyon başvuru ile ilgili birtakım bulgulara varırken, başvuranı akli başında bulmuş, dürüst ve inandırıcı izlenimi verdiği için de ifadesini kabul etmiştir. İfadesi İnsan Hakları Kuruluşu Tedavi Merkezi raporlarıyla ve annesinin başvuranın gözaltından sonra çok kötü durumda olduğunu söylemesi ile desteklenmiştir. Komisyon, polis memurlarının ifadelerini kaçamaklı, tutarsız ve güvenilmez bulmuştur. Tutukluların kalabalık acil servisteki muayenelerinin üstünkörü ve isteksizce yapıldığını ve kötü muamele şikayetlerini dinlenmediğini dikkate alarak Dr. Buldağ'ın güvenilmez olduğu sonucuna varmıştır.

(b) 26 – 27 Eylül 1995 arasındaki gözaltına ilişkin

31. 26 Eylül 1995'de başvuran, iş arkadaşı Enver Atlı ile birlikte gözaltına alınmıştır. İki arkadaş bir doktora, ardından da Emniyet Müdürlüğü'ne götürülüp soyulup aranmışlardır. Gözleri bağlanmış ve 1994'deki kötü muamele hakkında sorgulanmışlardır. Avrupa'ya şikayet etmesinin bahsi geçmiştir. Çok soğuk bir hücreye kapatılmıştır. Enver Atlı da gözleri bağlı olarak başvuranla yakınlığı ve PKK

ile bağlantısının olup olmadığı hakkında sorgulanmıştır. İkisi de 27 Eylül 1995 günü saat 18.30'da serbest bırakılmışlardır. O tarihteki resmi kayıtlarda başvuranla Enver Atlı'nın PKK'ya üye olup olmadıklarının sorgulandığı yazılı olmasına rağmen yapılan incelemede üye olmadıkları ortaya çıkmıştır.

32. Hükümet, başvuranın evrakta sahtecilik suçlamasıyla sorgulandığını öne sürmüştür. Bununla birlikte Komisyon, bu iddiayı destekleyecek bir kanıt ulaşılamamıştır. Başvuranın Komisyon'a yaptığı başvurudan dolayı gözaltına alındığına dair yeterli kanıt yoktur. Başvuranın PKK üye olmak suçlamasıyla gözaltına alınmasını haklı çıkaracak somut delillerin olmamasına dayanarak, olayın somut delillere dayanmayan bir uygulama olarak gözükmektedir.

(c) 14 Ekim 1995 tarihindeki gözaltı

33. Başvuran savcıya ifade vermek üzere çağırılmıştır. Savcı başvuranı, pazartesi gününe, 16 Ekim 1995, kadar görmek istememesine rağmen polis kendisini 14 Ekim 1995, Cumartesi günü sabah erken saatlerde Emniyet Müdürlüğü'ne götürmüştür. Başvuran üst düzey bir görevli öğleden sonra kendisini serbest bırakana kadar bir divanda uyumuştur. Başvuran 16 Ekim 1995 günü sabah saat 9'da annesiyle tekrar Emniyet Müdürlüğüne gelmiştir. İkisi öğleden sonra savcı tarafından İnsan Hakları Derneği'nin bir yayını hakkında sorguya alınmaya kadar bir odada kilitli tutulmuşlardır.

(d) İç hukuk yollarıyla ilgili

34. 3 Mayıs 1995 günü Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, başvurana işkence yapmakla ve çenesini kırmakla suçlanan Mustafa Tarhan Şentürk ve Hasan Pişkin isimli memurlar hakkında takipsizlik kararı vermiştir. Karar, sanıkların suçlamaları reddetmesine ve serbest bırakıldığında başvuranda herhangi bir darp izi olmadığına ilişkin doktor raporuna istinaden verilmiştir. Delil yetersizliğinden kovuşturmaya gerek olmadığına karar verilmiştir.

35. Hükümet, konuyla ilgili ayrıca bilgi vermiştir. 25 Mayıs 1999 tarihli kararında Diyarbakır Cumhuriyet savcısı başvuranın sorgulama esnasında işkence gördüğüne ilişkin iddiaları hakkında yetkisizlik kararı vererek davayı Diyarbakır Bölge İdare Mahkemesi'ne göndermiştir.

II. SÖZLEŞME ORGANLARININ ÖNÜNDEKİ BELGELER

A. İç Hukukta Soruşturma Belgeleri

36. Başvuranın kocasının ölümüyle ilgili soruşturma dosyası Komisyon önüne gelmiştir. Seyithan Araz hakkındaki kovuşturmayla ilgili belegeler de Mahkeme'ye sunulmuştur.

B. Susurluk Raporu

37. Başvuran, Komisyon'a Başbakanın emri üzerine Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı Kutlu Savaş tarafından hazırlanan ve *Susurluk Raporu* olarak bilinen raporun bir kopyası Komisyon'a sunulmuştur. Başbakan Ocak 1998'de, onbir sayfası ve bazı ekleri hariç, raporu halka açıklamıştır.

38. **Giriş** bölümünde raporun yargısal bir kovuşturma olmadığı ve resmi bir soruşturma raporu olarak görülemeyeceği belirtilmektedir. Rapor bilgilendirmek amacıyla, Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen bazı olayları araştırmak ve bölgedeki siyasilerin, hükümet kuruluşlarının ve bazı gizli grupların arasındaki ilişkilerin varlığını doğrulamak için yazılmıştır.

39. Rapor, verilen emirlerle işlenen cinayetler; ünlü veya Kürt yanlısı kişilerin öldürülmesi; Devlet adına çalıştığı söylenen “itirafçılar”ın gizli faaliyetleri ve bölgede terörizmin kökünü kazımak için yapılan mücadele ile özellikle uyuşturucu kaçakçılığı alanında yeraltı ilişkileri arasında bir bağ olduğu şeklinde yorumlanıyor. Rapor, Ahmet Demir veya “Yeşil” olarak da bilinen, güneydoğuda kanunsuz eylemlere karışan ve MİT ile ilişkisi bulunan Mahmut Yıldırım’a atıfta bulunmaktadır.

“... Yeşil ve etrafında topladığı itirafçı grubu bölgede gasp, zorla el koyma, tecavüz, evlere saldırı, hırsızlık, işkence ve adam kaçırmaya gibi suçların faili olduğu bilinmekle beraber devlet yetkililerin bu şahısla işbirliği yapmasını açıklayabilmek çok daha zordur. MİT gibi saygın bir kurum sade bir insanı kullanabilir... MİT’in Yeşil’i bir çok kez kullanması gerektiği düşüncesi kabuledilemez... Antalya’da Metin Güneş adıyla, Ankara’da Metin Atmaca adıyla eylemler yapan ve Ahmet Demir adını kullanan Yeşil’in varlığı ve eylemleri hem MİT hem polis tarafından bilinmekteydi.... Devlet’in sessiz kalmasını nedeniyle bu alan hala çetelere açıktır. (sayfa 26).

... Yeşil ayrıca içlerinde jandarmayla birlikte çok sayıda korucu ve itirafçıların olduğu JİTEM ile de işbirliğine girişmiştir. (sayfa 27).

...Diyarbakır Cinayet Masası’na yaptığı itirafta, ... Sayın G.... Ahmet Demir’in zaman zaman Behçet Cantürk’ü ve aynı şekilde öldürülen PKK ve mafya üyelerini öldürmeyi planladığını söylediğini belirtmiştir. (sayfa 35) Musa Anter cinayeti de A. Demir tarafından planlanmış ve işlenmiştir. (sayfa 37)

İlgili tüm Devlet organlarının bu eylem ve operasyonlardan haberi vardı. Sözkonusu operasyonlarda öldürülen kişilerin özellikleri incelendiğinde, OHAL bölgesinde öldürülen Kürt destekçiler ile öldürülmeyenler arasındaki fark öldürülmeyenlerin ekonomik gücünden kaynaklanmaktadır. Bu etkenler, PKK yanlısı bir eylemci ve uyuşturucu kaçakçısı olan Savaş Buldan’ın öldürülmesinde de rol oynamıştır. Aynı faktörler, Medet Serhat Yoş, Metin Can ve Vedat Aydın için de geçerli olmuştur. Ne yapıldığına ilişkin tek görüş ayrılığımız, yargılama usulü ve sonuçları üzerinedir. Musa Anter’in öldürülmesi tüm bu olayları onaylayanlar arasında bile pişmanlık yaratmıştır. Musa Anter’in silahlı mücadeleye karışmadığı, meselenin felsefi yönüyle ilgilendiği ve ölümünün hayattaki olmasından daha fazla etki yaptığı ve onu öldürme kararı bir hata olduğu söylenmektedir. (Bu insanlarla ilgili Ek 9.’da bilgi verilmiştir.) Yukarıda isimleri verilenler dışında da gazeteciler öldürülmüştür. (sayfa 74)”

40. Rapor, güvenlik güçleri birimlerinin arasında koordinasyon ve iletişimin geliştirmesini, yasadışı faaliyetlere katılan güvenlik görevlilerin belirlenip işlerine son verilmesini, itirafçıların kullanımının sınırlandırılmasını, köy korucularının sayısının azaltılmasını, Özel Harekat Dairesi’nin güneydoğu bölgesi dışında kullanımının durdurulup polisle işbirliğinin sağlanmasını, şüpheli çeşitli olaylar hakkında soruşturmalar açılmasını, çetelerin ortadan kaldırılmasını ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesine yönelik adımlar atılmasını ve son olarak Meclis Susurluk araştırmasının gerekli işlemlerin yapılması için ilgili mercilere yollanmasını öneriyor.

C. Meclis Araştırma Komisyon Raporu 1993 10/90 No. A.01.1.GEC

41. Başvuran, TBMM’nin bir Araştırma Komisyonu’nca hukuk dışı veya fail-i meçhul cinayetler hakkında hazırlanmış 1993 tarihli bir raporu sunmuştur. Rapor, dokuzu gazeteci, 908 çözümlenmemiş cinayetle ilgilidir. Güneydoğu bölgesinde halkın kamu görevlilerine güvenmediğini ve Batman bölgesinde Hizbullah’ın bir kampı olduğunu ve burada güvenlik güçlerinin Hizbullah militanlarını siyasi ve askeri yönden eğittiklerini ifade eden rapor, bölgede idari yönden bir sorumsuzluğun olduğu ve kamu görevi yapan bazı grupların cinayetlere karışmış olabileceği sonucuna varmaktadır.

III. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMASI

42. Kanuna aykırı eylemlerden doğan sorumluluklara ilişkin usul ve hükümler aşağıdaki gibidir.

A. Cezai Kovuşturma

43. Türk Ceza Kanununa göre, cinayetin her çeşidi (448'den 455. maddeye kadar) ve cinayete teşebbüs (61. ve 62. maddeler) suç teşkil etmektedir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun (CMUK) 151, 152, 153. maddeleri, böyle suçlarda ve ihmallerde yetkilileri soruşturma açmakla sorumlu kılmaktadır. İşlenen suçlar, savcılıklara bildirileceği gibi aynı zamanda yetkililere, güvenlik güçlerine de bildirilebilir. Şikayet yazılı veya sözlü yapılabilir. Suçlara dair ihbarlar, şifahi veya yazılı olarak Cumhuriyet Savcılığına, zabıta makam ve memurlarına ve sulh hakimlerine yapılabilir (151. madde). Bir ölümün tabii sebeplerden ileri gelmediği şüphesini verecek emareler olur yahut meçhul bir şahsın ölüsü bulunursa zabıta ve belediye memurları veya köy muhtarları durumu derhal Cumhuriyet Savcılığına veya yukarıda gösterilen makamlara bildirmekle yükümlüdür (152. madde). TCK 235. maddesine göre, memurlardan biri görevini yaptığı sırada görevine ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili daireye bildirmeyi ihmal eder ya da geciktirirse hapis cezasına çarptırılır. Cumhuriyet Savcısı, ihbar veya herhangi bir suretle bir suçun işlendiği zehabını verecek bir hale muttali olur olmaz kamu davasını açmaya mahal olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin hakikatini araştırmaya mecburdur (153. madde).

44. Suçun, terör suçları kapsamına girmesi halinde, Türkiye'de görev yapan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin savcı ve hakimleri bu davaya bakarlar.

45. Zanlı eğer bir kamu görevlisi ise ve suçu görevini yaptığı sırada işlemişse, ön soruşturma, savcının yetkisini kovuşturma safhasında sınırlandıran 1914 tarihli Memurun Muhakematı kanununa göre yürütülür. Böyle davalarda, zanlının durumuna göre il veya ilçe idare kurulu, ön soruşturmayı yürütür ve zanlının yargılanıp yargılanmayacağına karar verir. Ancak yargılanma kararı verilmesinden sonra savcı davaya ilişkin soruşturmaya başlayabilir.

Kurulun kararına idare mahkemesinde itirazda bulunulabilir. Yargılanma kararı çıkmazsa, dava kendiliğinden bu mahkemeye gider.

46. 10 Temmuz 1987 tarihli 285 sayılı kanun hükmünde karanamenin 4. maddesinin 1. paragrafı uyarınca, 1914 tarihli kanun (bkz. 45. paragraf) olağanüstü hal bölge valisinin emrinde görev yapan güvenlik güçleri mensuplarını da kapsamaktadır.

47. Zanlı eğer bir silahlı kuvvetler mensubu ise, uygulanacak kanun suçun cinsine göre belirlenmektedir. Böylece suç, eğer Askeri Ceza Kanununa (1632 sayılı Kanun) göre bir "askeri suç" teşkil ediyorsa, cezai kovuşturma, askeri mahkemelerin kuruluş ve işleyişini düzenleyen 353 sayılı kanuna göre yapılır. Eğer bir silahlı kuvvetler mensubu adı bir suçtan yargılanacaksa, TCK hükümleri uyarınca yargılanır. (bkz. Anayasanın 145. maddesi ve 353 sayılı kanunun 9-14 kısımları)

Askeri Ceza Kanunu, silahlı kuvvetler mensubunun emre itaat etmeyerek, bir kişinin hayatını tehlikeye atmasını, askeri bir suç sayar. (89. madde) Böyle davalarda sivil şikayetçiler şikayetlerini, CMUK'ta belirtilen ilgili makamlara ya da suçlunun amirine sunarlar.

B. Suçlardan doğan idari sorumluluk

48. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü kanununun 13. maddesi uyarınca, idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yılda ve herhalde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının

yerine getirilmesini istemeleri gerekmektedir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten, dava süresi içinde dava açılabilir.

49. Anayasanın 125. maddesinin 1 ve 7. fıkrasına göre :

"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır....

İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

Devlet, eğer kamu düzenini ve güvenliğini sağlayamamışsa, vatandaşların can ve mallarını koruyamamışsa, yetkililerin işkenceye yönelik hareketleri olsun ya da olmasın, kanun, Devletin sorumluluğunu kesin bir dille belirtmektedir. Bu kanunlar çerçevesinde, meçhul şahısların vatandaşa verdiği zararı Devlet tazmin etmekle yükümlüdür.

50. 16 Aralık 1990 tarihli 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. maddesi de yukarıda bahsedilen kanundan esinlenmiştir. Bu kararname şöyledir:

"Bu Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile her türlü karar ve tasarruflarından dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devletten tazminat talep etme hakları saklıdır."

51. Borçlar Kanununa göre, yasadışı bir eylem veya cürüm nedeniyle zarar gören bir kimse, bu zararın tazmini amacıyla maddi (41-46 maddeler) ve manevi (47. madde) tazminat talebi için gerekli girişimlerde bulunabilir. Ceza mahkemesi kararı, kusurun takdiri ve zararın miktarının tayini konusunda dahi hukuk hakimini bağlamaz. (53. madde)

Bununla beraber, Devlet memurlarıyla ilgili 657 sayılı kanunun 13. bölümüne göre, kişiler, kamu hukuku tarafından düzenlenen eylemlerden kaynaklanan zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. (bkz. Anayasanın 129 § 5 maddesi ve Borçlar Kanununun 55 ve 100. maddeleri). Ancak, bu kesin bir kural değildir. Bir eylem, yasadışı veya bir cürüm niteliğinde ise yani artık "idari bir eylem" değilse, mağdur olan kişinin, memurun işvereni olması nedeniyle ortak sorumlu sayılan kurum aleyhine dava açma hakkına dokunulmaksızın, verdiği zarardan dolayı, ilgili memur aleyhine dava açma hakkı vardır. (50. madde)

IV. İLGİLİ ULUSLARARASI RAPORLAR

A. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin yaptığı incelemeler (CPT)

52. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), Türkiye'ye yedi ziyaret gerçekleştirmiştir. 1990 ve 1991 tarihindeki ziyaretler özel amaçlı ziyaretlerdir. Bu ziyaretlerin yapılması bir bakıma zorunlu olmuştur, çünkü gözaltındaki insanlara işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin CPT'ye birçok iddia ve çeşitli kaynaklardan raporlar ulaşmıştır. 1992 yılının sonunda üçüncü periyodik ziyaret gerçekleştirilmiştir. Sonraki ziyaretler, Ekim 1994, Ağustos ve Eylül 1996 ve Ekim 1997'de gerçekleştirilmiştir. CPT'nin raporları kamuoyuna açıklanmamıştır. Çünkü açıklanması sözkonusu Devletin iznine bağlıdır ve Türkiye bu izni vermemiştir. CPT, Türkiye'ye yaptığı ziyaretlerle ilgili olarak iki kez kamuoyuna açıklamada bulunmuştur.

1. İlk Basın Açıklaması

53. 15 Aralık 1992 tarihinde yaptığı açıklamada CPT, işkence ve diğer kötü muamele çeşitlerinin polis gözaltısının temel özellikleri olduğunu bildirmiştir. 1990 yılındaki ilk ziyaretinde, aşağıdaki kötü muamele çeşitlerinin sürekli olarak uygulandığı rapor edilmiştir. Bunlar, filistin askısı, elektrik şoku, falaka, tazyikli soğuk su sıkılması, ve havasız, karanlık, dar hücrelerde hapsedmek gibi kötü muamele örnekleridir. Müfettişler özellikle, Diyarbakır Terörle Mücadele Dairesi'ndeki polislerin fiziksel veya psikolojik işkenceye ve çok çeşitli kötü muamele tekniklerine başvurduğunu ortaya çıkarmıştır.

1991 yılında ikinci ziyaretinde CPT, işkence ve kötü muameleyi önlemek ve bertaraf etmek adına hiçbir ilerleme sağlanmadığını gözlemlemiştir. Birçok insan cop veya sopalarla dövüldüklerini ve vücutlarında ciddi yaralanmalar meydana geldiğini ileri sürmüştür ve iddialarına kanıt olarak muayenede yara bere izlerini göstermiştir. Diyarbakır Terörle Mücadele Dairesi'nde işkence ve diğer kötü muameleler azalmadan devam etmiştir. 22 Kasım – 3 Aralık 1992 tarihleri arasında yaptığı ziyarette CPT delegeleri, çok fazla sayıda işkence ve kötü muamele iddiasıyla karşılaşmıştır. Birçok insanın doktor muayenesi de bu iddiaları desteklemiştir. Bu gelişinde CPT, Adana Cezaevi'ni ziyaret etmiştir. Burada, bir mahkum, falakaya maruz kaldığına ve copla dövüldüğüne delil olarak ayaklarının altındaki morlukları ve tavanda asılı duran ipleri göstermiştir. Ankara ve Diyarbakır polis merkezlerinde işkence aletleri bulunmuştur ve doğal olarak bunun da herhangi bir inandırıcı açıklaması yapılamamıştır. CPT raporu, "işkence ve kötü muamele Türkiye'de hala yaygın olarak uygulanmaktadır" ifadesiyle son bulmaktadır.

2. İkinci basın açıklaması

54. 6 Aralık 1996 tarihinde yayınlanan ikinci basın açıklamasında CPT, dört yıl aradan sonra bir kısım ilerleme sağlandığını kaydetmiştir. Bununla birlikte, 1994 yılındaki ziyaretinden sonraki bulguları, işkence ve diğer kötü muamele usullerinin hala polis gözaltısının en belirgin özellikleri olduğunu gözler önüne sermiştir. 1996'daki ziyaretleri esnasında, CPT delegeleri, polisin işkence ve diğer kötü muamele yöntemleri uyguladığına ilişkin belirgin deliller bulmuştur. CPT, Eylül 1996'da Adana, Bursa, İstanbul'daki polis merkezlerine yaptığı ziyaretlere ve gözaltından yeni çıkmış üç kişiyle Adana ve İstanbul'da yaptığı görüşmelere atıfta bulunmaktadır. Delegasyonun adli tabiplerinin birçok kişiyi muayene etmesi neticesinde, bu kişilerin iddialarını destekler nitelikte darp ve yara izlerine rastlanmıştır. Özellikle, falaka izleri ve buna benzer olarak el ve kollarda morarmalar tespit edilmiştir. İstanbul Eminiyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulup yakın bir zamanda salıverilen yedi kişinin durumu tüm bunların arasında en çarpıcı olanıdır. CPT bu kişilerin kollarından asıldığı için kollarını hissetme ve hareket kabiliyetlerini büyük ölçüde yitirdiklerini, hatta iki kişinin kolunu hiçbir şekilde kullanamadığını belirlemiştir. Sonuç olarak CPT, Türkiye'deki polis merkezlerinde işkence ve kötü muamele yöntemlerine sıkça başvurulduğunu belirlemiştir.

55. CPT, doktorların engelleyici rollerine ağırlık vermiştir:

"Devlet tarafından atanan doktorların adli tıp görevlerini yürütmelerine özellikle dikkat çekmek gerekir. Gözaltında bulunan insanların polis gözetimi sonunda rutin olarak bir adli tıp doktoru tarafından muayene edilmesi, kötü muameleye karşı önemli bir önlemdir. Bununla beraber, bazı koşulların yerine getirilmesi: doktorun resmi ve fiili olarak bağımsız olması gerekir; bu konuda özel bir eğitim alması gerekir. Bu koşullar kaşınmazsa -ki genelde bu böyledir- şu andaki sistemin işkence ve kötü muameleyle mücadelede olumsuz bir etkisi olabilir.

Bu konuda Sağlık Bakanlığı'nın yayınladığı genelgeler vardır; özellikle, 22 Aralık 1993 tarihli Sağlık Bakanlığı genelgesi – daha sonra 16 Şubat 1995 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından da desteklenmiştir – gözaltından sonraki adli tıp raporlarının

içeriğini düzenlemiştir. Buna karşın, CPT, son üç yıldır incelediği raporlarda bu genelgenin gereklerine uyulmadığını gözlemlemiştir.

Yukarıda bahsedilen genelgelerin uygulanması için gerekli tüm önlemler alınmalıdır ve doktorlar adli tıp görevlerini yürütürken müdahaleden bağımsız olmalı ve gerekli eğitimi almaları için de yeterli kaynak sağlanmalıdır.

56. CPT, savcılarının kendilerine gelen işkence ve kötü muamele iddialarına bir an önce yanıt verip harekete geçmeleri ve azami gözaltı süresinin kısaltılması gerektiğini beyan etmiştir.

3. 5 – 17 Ekim 1997 tarihleri arasındaki ziyaretlerine ilişkin CPT raporu

57. Bu raporunda CPT, gözaltındaki insanların bir doktor tarafından muayene edilmesinin kötü muameleye karşı önemli bir koruma sağladığına dikkat çekmekte, bu iş için görevlendirilen doktorun resmi ve fiili olarak bağımsız çalışması, yetkilerinin geniş olması ve gerekli eğitimi almasının önemini vurgulayarak bu konudaki endişelerini dile getirmiştir. Birçok adli tıp servisinde adli tıp muayene standartlarının belirtildiği 25 Şubat 1995 tarihli Sağlık Bakanlığı genelgesine uyulmamıştır. Doktorlar, gözaltındaki kişinin iddialarını dikkate almadan bulgularını küçük kağıtlara yazarak bu konuda bir ihmal sergilemişlerdir. CPT, düzenlenen raporların, tarafsız ve kapsamlı bir muayenenin sonuçlarını, gözaltındaki kişilerin şikayetlerini ve bu şikayetlerle bulgular arasındaki tutarlılığın değerlendirmesini içermesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

58. CPT, genel adli tıp standartlarının gözaltına alınan kişilerin toplu muayene edilmesine bir son vereceğine dair umudunu ifade etmiştir. Muayene işleminin, gözaltına alan polis memurlarının gözetiminde yürütüldüğüne ve doktorun, raporun bir kopyasını gözaltındaki kişiyle birlikte polise verdiği işaret etmektedir. Sadece doktorun istediği durumlar hariç, muayenenin her zaman polislerin duyamayacağı ve göremeyeceği şekilde yapılması gerektiğine işaret edilmektedir. CPT, adli tıp raporlarının güvenceye alınması yönünde savcıya ve ilgili polis merkezine mühürlü bir zarfta gönderilmesini ise memnuniyetle karşılamaktadır.

HUKUK

I. Disiplin kovuşturmasıyla ilgili olarak

A. Hükümetin ön itirazı

59. Hükümet, başvuranın basında çıkan bir ifadesinden dolayı disiplin cezası almasına yaptığı itirazla ilgili idari işlemler sonuçlanmadığından Sözleşme'nin 35§1 maddesinin gerektirdiği gibi iç hukuk yollarını tüketmediğini iddia etmektedir. Bu şikayeti, iç hukuk yolları tükenmeden incelediği için Komisyonu eleştirmektedir.

60. Başvuran, Hükümetin bu noktayı Komisyon huzurunda dile getirmediğine işaret etmektedir. Başvuran her halükârda kendisinin bir kez Danıştay'a itirazda bulunduğunu ve iki kez itirazda bulunma zorunluluğunu sıradan bir iç hukuk yolu işlemi olarak görmediğine işaret etmektedir.

61. Mahkeme, Komisyon'un Hükümetin talebine binaen süre uzatımına gitmesine rağmen Hükümetin kendisine yapılan başvuruya cevap vermemesi üzerine başvuranın başvurunun bu kısmını 11 Ekim 1994 tarihinde kabuledilebilir bulunduğunu göz

önünde bulundurmaktadır. Mahkeme, kendi içtihadı uyarınca Hükümet'in bu noktada kabuledilebilirliğe ilişkin itirazda bulunmasını dikkate almamıştır (bkz. *Raporlar* 1997-VI, s.1885, §58, 28 Temmuz 1997 tarihli Aydın-Türkiye kararı).

B. Sözleşme'nin 10. maddesi

62. Başvuran kendisinin basında çıkan bir ifadeden dolayı disiplin cezası almasının 10. maddeyle garanti altına alınan ifade özgürlüğü hakkının ihlali anlamına geldiğinden şikayet etmiştir. 10. maddenin sağladıkları:

“1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

63. Başvuran, İdare Mahkemesi'nin cezasını 17 Şubat 1999 tarihinde iptal etmesine rağmen bu hükmün ihlalinin bir kurbanı olduğunu iddia edebilmektedir. İşlemlerin neredeyse altı yıl sürdüğünü ve bu geçen zamanda hem yaptırımların sonucunun hem mükerrer itirazların getirdiği yükün kendisini yıpratmışa işaret etmiştir. Bu zorlukların kendisini erken emekli olmaya yönlendirdiğini ve çektiği güçlükleri artırdığını örneğin, pasaport almasını zorlaştırdığını ifade etmiştir. Ona göre, Danıştay'a İdare Mahkemesi'nin kararı için iptal başvurusunu iki defa yapması zorunluluğu tashih için normal veya etkili bir yol değildir. Başvurana göre kendisi, avasına yaklaşımları tamamen değişen mahkemelere güvenemezdi ya da kararları tahmin edemezdi.

64. Hükümet, başvuranın artık herhangi bir hakkına müdahale edildiğini iddia edemeyeceğini öne sürmüştür. Başvuran kendisine sağlanan iç hukuk yollarını kullanmıştır ve disiplin cezası iptal edilmiştir. İfade özgürlüğü doğrulanmış geriye herhangi bir mesele kalmamıştır.

65. Mahkeme, kendisinin insan haklarını koruma ve kollamada öncelikle ulusal sistemlere denetimsel ve yardımcı bir organ olduğunu tekrar eder. İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralı ve garanti altına alınan hak ve özgürlüklerin ihlallerine dair 13. madde ile belirtilen Devletlerin etkili iç hukuk yolları sağlaması kuralı, Sözleşme ile korunan haklara müdahaleleri araştırmanın ve tazmin etmenin Âkit Devletlerin ilk ve öncelikli rolü olduğu ilkesini yansıtır. (bkz. *Raporlar* 1996-IV, §65 , 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar ve diğerleri – Türkiye kararı).

66. Bu davada başvuran kendisine verilen öğretmen olarak bir yıllık terfi durdurulması cezasına karşı mevcut tashih yollarından yararlanmıştır. Mahkeme, İdare Mahkemesi'nin kararını tashih için Danıştay'a yapılan iki itirazın, Türk sistemi bağlamında, olağanüstü bir işlem olarak kabul etmemiştir. Mahkeme, işlemlerin süresinin uzunluğunun – 14 Mayıs 1993 tarihinden 17 Şubat 1999 tarihine kadar – sağlanan iç hukuk yolunun artık etkili olmadığını ortaya çıkaran bir faktör olarak görülebileceğini ve başvuranın kendisinin hatalı bir biçimde uygulanan önlemin bir kurbanı olmasını iddia edebileceğini düşünmektedir.

67. Mahkeme, beş yıl dokuz ayın oldukça uzun bir süre olduğunu kabul etmekle birlikte sürenin uzunluğunun tashihi sağlamada iç hukuk yollarından mahrum bırakmadığı kanısındadır. İdare Mahkemesi disiplin cezasını, geriye dönük olarak

durdurarak ve başvuranın ifade özgürlüğünü doğrulayarak iptal etmiştir. Başvurana tazminat verilmemekle beraber kendisi de karar sonucunda uğradığı maddi kayba dair herhangi bir şey belirtmemiştir. Öğretmenlikten ayrılma kararında ve otoritelerle yaşadığı sıkıntılarda bu müeyyidenin oynadığı role başvuranın yaptığı atıf, disiplin cezası ile tashih hakkı sağlanmaması arasında bir neden-sonuç ilişkisinin kurulmasına yeterli değildir.

68. Mahkeme, başvuranın bu şartlar altında Sözleşmenin 10. maddesi uyarınca ifade özgürlüğüne müdahale edilmiş bir kurban olduğu iddiasını öne süremeyeceği sonucuna varmıştır. Bundan dolayı, bu hükmün ihlali sözkonusu değildir.

II. Başvuranın kocasının ÖLDÜRÜLMESİYLE ilgili

A. Hükümetin Ön İtirazı

69. Hükümet, başvuranın, kocası Zübeyir Akkoç'un öldürülmesiyle ilgili olarak suçlanmış olan Seyithan Araz'a karşı sivil bir taraf olarak herhangi bir cezai işleme katılmamış olmasından dolayı Sözleşmenin 35§1 maddesi uyarınca iç hukuk yollarını tüketmediğini ileri sürmüştür. Başvuran ayrıca zarara uğradığına ilişkin idari kovuşturma açılması için bir iddiada bulunmamıştır.

70. Başvuran, davasındaki koşullar için etkili iç hukuk yollarının mevcut olmadığını iddia etmiştir.

71. Mahkeme, bu itirazlarla ilgili olarak Komisyonun daha önce vermiş olduğu 11 Ekim 1994 tarihli kabuledilebilirlik kararına Hükümetin herhangi bir itirazda bulunmadığını hatırlatır. Yukarıda (bkz. 61. paragraf) belirtildiği üzere, Hükümet, bu gerekçeleri öne süremez.

B. Sözleşme'nin 2. maddesi

72. Başvuran, fail-i meçhul cinayete kurban giden kocası Zübeyir Akkoç'un hayatını korumada Devletin üstüne düşen yükümlülükleri yerine getirmede ve ölümü hakkında etkili bir soruşturma yürütmede başarısız olduğunu öne sürmektedir. Başvuranın ihlal edildiğini öne sürdüğü 2. madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

- (a) Bir kimsenin yaşadığı şiddete karşı korunması için;
- (b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;
- (c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”

1. Koruyucu önlemlerin alınmadığına dair iddia

a) Tarafların İddiaları

73. Başvuran kocasının, kendisiyle olan bağı ve kocasıyla kendisinin Eğitim-Sen ile ilgileri olduğundan ve bir ölçüde Türkiye'nin güneydoğusundaki Kürt öğretmenlere yönelik Devletin resmi baskı politikasından dolayı, güvenlik güçleri adına hareket eden kişiler tarafından öldürüldüğünü iddia etmiştir. Mahkeme, cinayeti işleyen güvenlik güçleri ya da ajanları adına veya onların bilgisi dahilinde hareket ettiğine dair Komisyon'un şüphe duyulması gerektiğine ilişkin düşüncesini kabul etmenin yanı sıra, bu davanın koşulları altında 2. maddenin gerektirdiği şekilde kocasının hayatının otoritelerce korunamadığına ilişkin sonuca da katılmaktadır.

74. Başvuran, Komisyonun Mahkeme tarafından önceki iki dava ile de desteklenen kararına (28 Mart 2000 tarihli Kılıç-Türkiye ve Mahmut Kaya kararları *Raporlar 2000*) atıfta bulunmakta ve 1993'te Türkiye'nin güneydoğusundaki yasal organların kontrolü altında veya izni dahilinde bulunan güvenlik güçlerinin çoğu zaman sorumsuz davrandığını belirtmektedir. Başvuran kocasının Kürt olması ve kendisiyle beraber yetkililer tarafından kanunsuz görülen sendika faaliyetlerde bulunması nedeniyle risk altında olduğunu ifade etmektedir. İkisi de telefonda ölüm tehditleri almış ve bu durumu yetkililere şikayet etmelerine rağmen hiçbir şey yapılmamıştır. Başvurana göre yetkililere muhalefet edenlerin, Kamu görevlileri veya onların adına ya da rızası dahilinde hareket eden kişilerce hedef gösterilmesinden kaynaklanan bir risk söz konusudur. Bu güçlü şüphe dikkate alındığında, başvuranın kocasını korumada yetkililerin bir ihmali vardır.

75. Hükümet, bahsedilen zamanda bölgedeki çatışmaların şiddetinden dolayı herkesin kanunsuz şiddetin riski altında olduğuna işaret etmiştir. Bölgede görev yapan güvenlik güçleri toplumun genelini korumaya yönelik faaliyette bulunduğu için her cinayeti engellemeleri beklenemez. Bölgede 116'sı öğretmen olmak üzere 30.000 insan yaşamını yitirmiştir. Hükümet, okulların ve öğretmenlerin PKK'nın özellikle hedefi olduğunu iddia etmiştir. Başvuran da bir terör mağduru olarak görülmüş ve terörle mücadele ile ilgili kanunların kapsamında kendisine dul ve yetim aylığı bağlanmıştır.

76. Hükümet bu nedenlerden dolayı, başvuranın kocasını korumada gerekli önlemleri almadığına dair iddiayı reddetmiştir. Örneğin, telefondaki ölüm tehditlerinin ciddiyeti konusunda hiçbir kanıt yoktur. Hükümet ayrıca, Komisyon'un 28 Şubat 1994 tarihinde başvuranın yaşamına yapılan tehditlere karşı özel koruma isteğini 2. maddeye göre reddettiği kabul edilebilirlik kararına işaret etmektedir.

b) Mahkeme'nin değerlendirmesi

77. Mahkeme, Sözleşme'nin 2§1 maddesinin ilk cümlesini hatırlatır. Bu madde, Devleti kasti ve kanunsuz olarak yaşama son vermektan alıkoyduğu gibi aynı zamanda yetkisi dahilinde bulunanların yaşamlarını korumak için gerekli önlemleri de alma zorunluluğu getirir. (bkz. 9 Haziran 1998 tarihli L.C.B.- İngiltere kararı, *Raporlar 1998-III*, s.1403, § 36) Bu, Devlete yaşama hakkının güvence altına alınması için öncelikli bazı görevler verir; Devlet, kanun gücü ile korunan kişiye karşı suç işlenmesini caydırmak için ceza kanunu hükümleri koyar. Bu hükümlerin ihlaline karşı gerekli önlem ve cezaları uygular. Bu aynı zamanda bazı durumlarda, yetkililere bireyi ya da bireyleri bir diğer bireyin suç içeren fiilerinden korumak için önleyici tedbirler almayı gerektiren müspet bir sorumluluk getirir. (bkz. 28 Ekim 1998 tarihli Osman-İngiltere kararı, *Raporlar 1998-VIII*, s.3159, § 115)

78. Modern toplumları denetlemenin zorlukları, insan davranışlarının tahmin edilemezliği, kaynak ve önceliklere göre yapılması istenen seçimler ve müspet sorumluluk kapsamı, otoritelere imkansız veya orantısız sorumluluklar yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, her iddia edilen ölüm tehdidinin önlenmesi için otoriteler, Sözleşmenin bir şartı olarak önlemler almak zorunda değildir. Müspet bir sorumluluğun ortaya çıkması için, ferdin veya fertlerin yaşamlarını üçüncü bir tarafın tehdit ettiğini otoritelerin bilmesi ve söz konusu tehdidi ortadan kaldıracı önlemler almayı ihmal etmiş olması gerekirdi (bkz. yukarıda bahsedilen Osman kararı, § 116)

79. Bu davada, Devlet görevlilerinin ya da onların adına hareket eden kişilerin Zübeyir Akkoç'un öldürülmesi olayına karıştığı kesin olarak tesbit edilememiştir.

(bkz. Komisyonun raporunda 248-259 uncu paragraflar). Sorulması gereken soru, Zübeyir Akkoç'un yaşamına yönelik bilinen bir tehdide karşı otoritelerin onu korumada müspet sorumluluğu yerine getirip getirmediğidir.

80. Mahkeme, başvuranın öğretmen olan Kürt asıllı kocasının yetkililer tarafından kanunsuz olarak görülen Eğitim-Sen sendikasına başvurularla beraber katıldığına işaret etmektedir. Başvuranın kocası, polis tarafından birkaç kez gözaltına alınmıştır. Başvuran ve kocası 1992 Ekim tarihindeki polis memurlarının kendilerine kötü davranıp, saldırdığı ve 11 kişinin gözaltına alındığı bir gösteriyi müteakiben, ölüm tehditleri içeren telefonlar gelmiştir. Bu tehditler savcılığa dilekçelerle bildirilmiştir.

81. Hükümet, Zübeyir Akkoç'un güneydoğu bölgesinde görev yapan herhangi başka bir öğretmenden daha fazla risk altında olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme, o bölgedeki kurbanların dehşet verici sayısına dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, 1993 tarihinde PKK'ya destek veren kişileri hedef gösteren kontr-gerilla unsurlarının varlığı konusunda söylentiler olduğu yolunda iddialar olduğunu hatırlatmaktadır. Kuşkusuz, güneydoğu bölgesinde "fail-i meçhul cinayetler" olarak bilinen çok sayıda cinayet işlenmiştir. Bu cinayetlerde ölenlerden bazıları, Musa Anter gibi, Kürt önde gelenleridir, diğer öldürülenler ise yetkililerin bölgedeki politikasına karşı olduğundan şüphelenilen kişilerdir. (bkz. 39 ve 40. paragraflar ve 2 Eylül 1998 tarihli Yasa-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-VI, s.2440, § 106). Mahkeme, Kürt bir öğretmen olarak Zübeyir Akkoç'un, yetkililerin güneydoğu bölgesindeki politikalarına muhalif olmasının ve kanunsuz olarak kabul ettikleri eylemlerde bulunmasının adigeçenin bahsi geçen zamanda kanunsuz bir saldırıya uğraması tehlikesini özellikle doğuracağına inanmaktadır. Ayrıca, bu tehlike, bu şartlarda gerçek ve yakın olarak görülebilir.

82. Mahkeme, ayrıca yetkililerin bu tehlikeden haberdar olarak kabul edilmesi gerektiğine de inanmaktadır. Hükümetin telefon tehditlerinin ciddiyetini sorgulamasına rağmen, Mahkeme, savcının başvuran ve kocası tarafından verilen dilekçeler hakkında bir işlem yapılmamasını oldukça önemli bulmaktadır.

83. Bunun yanısıra, yetkililer, güvenlik güçlerinin bilgisi dahilinde veya onlarla birlikte hareket eden kişilerin eylemlerinden kaynaklanan tehlikeden haberdardır ya da haberdar olması gerekmektedir. Meclis Araştırma Komisyonu'nun 1993 tarihli raporu (bkz. 41.parağraf) Hizbullah eğitim kampının güvenlik güçlerinden yardım ve eğitim aldığını ve güneydoğu bölgesinde meydana gelen 908 fail-i meçhul cinayete bazı görevlilerin de karışmış olabileceğini ifade etmektedir. Ocak 1998 tarihinde yayınlanan *Susurluk* raporu, PKK destekçisi olduğu iddia edilen kişileri elimine etmek için, Musa Anter ve avukat Metin Can dahil olmak üzere, işlenen cinayetlerden bölgedeki yetkililerin bilgisi olduğunu Başbakanlık'a bildirmiştir. Daha önceki davalarda Hükümet, bu raporun yargısal veya kanıtsal bir değeri olmadığına ısrar etmiştir. Bununla beraber Hükümet de bu raporu "gerekli önlemleri almada Başbakanı bilgilendirdiği" şeklinde tasvir etmiştir. Bu yüzden, bu belge önemli bir belge olarak görülmelidir.(bkz. yukarıda bahsedilen Kılıç ve Mahmut Kaya kararları, sırasıyla § 68 ve § 91).

84. Mahkeme, raporun Devlet görevlerinin bazı cinayetlere karıştığını kanıtladığını kabul etmemektedir. Bununla birlikte rapor, itirafçılar veya teröristleri de içeren "kontr-gerilla" gruplarının güvenlik güçlerinin de muhtemel yardımı ve rızasıyla Devletin çıkarlarına aykırı hareket eden bireyleri hedef aldığına dair başka güçlü kanıtlar sunmaktadır.

85. Mahkeme, Zübeyir Akkoç'a yönelik tehdidin savuşturulmasında yetkililerin ellerinden geleni yapıp yapmadıklarını değerlendirmiştir.

86. Mahkeme, Hükümetin öne sürdüğü gibi güneydoğu bölgesinde kamu düzenini sağlamak amacıyla çok sayıda güvenlik gücü olduğunu hatırlatmaktadır. Buradaki güvenlik güçleri, PKK ve diğer grupların silahlı ve şiddetli saldırılarıyla mücadele etme gibi zor bir görevle karşılaşmıştır. Yaşamı korumak amacıyla bir kanun çerçevesi vardır. Türk Ceza Kanunu, cinayeti yasaklamıştır ve savcıların yargısal denetimi altında suçu araştıran ve önleyen polis ve jandarma kuvvetleri vardır. Suçluları ceza kanunlarını uygulayarak yargılayan mahkum eden ve cezalandıran mahkemeler de vardır.

87. Mahkeme, o zamanlarda güneydoğuda güvenlik güçlerinin katılımıyla gerçekleştirilen kanunsuz eylemlere uygulanmasının ceza kanunlarının da bölgenin özel durumunu ortaya koyduğunu gözlemlemektedir.

88. İlk olarak, Kamu görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen suçlar sözkonusu olduğunda, savcıların yetkisi, lüzum-u muhakeme kararı vermeye yetkili olan idare kurullarına geçer (bkz.45. paragraf). Bu kurullar, kendisi güvenlik güçlerinden sorumlu olan Valinin emri altındaki sivil memurlardan oluşmaktadır. Başlatılan soruşturmalar genellikle olayla ilgili birimlere hiyerarşik olarak bağlı jandarma tarafından yürütülmektedir. Mahkeme, buna bağlı olarak, iki davada güvenlik güçlerini de kapsayan ölümleri soruşturmada idare kurullarının soruşturma için bağımsız veya etkili bir prosedür sağlamadığı sonucuna varmıştır. (27 Temmuz 1998 tarihli Güleç-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-IV, s.1731-33, §§ 77-82 ve 20 Mayıs 1999 tarihli, *Raporlar* 'da yayınlanacak 1999-, §§ 85-93)

89. İkinci olarak, sözkonusu dönemde sözkonusu bölgeden kaynaklanan davaları inceleyen Sözleşme organları yetkililerin güvenlik kuvvetlerinin eylemleri ile ilgili olarak Sözleşme'nin 2. ve 13. maddeleri bağlamında etkili bir soruşturma yapmayı ihmal ettiklerini ortaya çıkarmıştır.(bkz. ilgili 2. madde, 19 Şubat 1998 tarihli Kaya-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-I, §§ 86-92, 28 Temmuz 1998 tarihli Ergi-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-IV, §§ 82-85, 2 Eylül 1998 tarihli Yaşa-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-VI, §§ 98-108), 8 Temmuz 1999 § 87 ve 8 Temmuz 1999 tarihli Tanrıku-Türkiye kararı, §§ 101-111, yukarıda bahsedilen Mahmut Kaya-Türkiye kararı, §§102-109; yukarıda bahsedilen Kılıç-Türkiye kararı, §§ 78-83, 9 Mayıs 2000 tarihli Ertak-Türkiye kararı , *Raporlar* 2000'de yazılmak üzere, §§134-135, 13 Haziran 2000 tarihli Timurtaş-Türkiye kararı, §§ 87-90); Sözleşmenin 13. maddesiyle ilgili olarak, daha önceden bahsedilen kararlara ve 18 Aralık 1996 tarihli Aksoy-Türkiye kararı, *Raporlar* 1996-VI, s.2286-7, §§ 95-100, 25 Eylül 1997 tarihli Aydın-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-VI, s.1895-8, §§ 103-109, 28 Kasım 1997 tarihli Mentеш ve diğerleri-Türkiye kararı, *Raporlar* 1997-VIII, s.2715-6, §§ 89-92, 24 Nisan 1998 tarihli Selçuk ve Asker-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-II, s.912-4, §§ 93-98, 25 Mayıs 1998 tarihli Kurt-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-III, s.1188-90, §§ 135-142 ve 9 Haziran 1998 tarihli Tekin-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-IV, s.1519-1520, §§ 62-69).

Bu davalarda ortaya çıkan ortak bulgu, Cumhuriyet Savcısı'nın, güvenlik güçlerinin kanunsuz işlere karıştığı yolundaki şikayetlerle ilgili hiçbir işlem yapmaması, örneğin, bu eylemlere karışan güvenlik güçlerinin ifadelerinin alınmaması, güvenlik güçlerinin olaylarla ilgili sundukları raporları doğru ve yeterli olarak kabul edip tüm olayları, çok az bir delile dayandırarak veya hiçbir delile dayandırmadan PKK'ya atfetmesidir.

90. Üçüncü olarak, PKK'ya atfedilen olaylardaki sorumluluk, soruşturma ve yargısal prosedürün yürütülmesinin Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne verilmesi de ayrı bir öneme sahiptir. (bkz. 44.paragraf) Bir dizi davada, Mahkeme, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde askeri hakim bulunmasının Sözleşmenin 6. maddesinde belirtilen

mahkemelerin bağımsız olması ilkesine aykırı olduğu sonucuna varmıştır. DGM’lerde askeri hakim bulunması, davanın doğasıyla ilgisi olmayan mütalaalardan mahkemenin fazlasıyla etkileneceği korkusuna neden olmaktadır. (bkz. 9 Haziran 1998 tarihli Inal-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-IV, s.1571-3, §§ 65-73).

91. Mahkeme, bu aksaklıkların bu davada ceza hukuku korumasının etkinliğini zayıflattığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, güvenlik güçlerinin eylemlerinden sorumlu tutulmalarını cesaretlendiren ya da bu sorumsuzluklara izin veren bu tutumun, Komisyon raporunda da belirtildiği üzere, Sözleşmeyle garanti altına alınan temel haklara saygılı olan demokratik toplumdaki kanunlara uygun olmadığını düşünmektedir.

92. Sonuç olarak, bu aksaklıklar, Zübeyir Akkoç’u kanun gereği hakettiği korumadan mahrum bırakmıştır.

93. Hükümet, kendilerinin her halükârda bu korumayı sağladığını öne sürmüştür. Mahkeme, bu iddiayı inandırıcı bulmamıştır. Kendi güvenlik güçleri ve iddia edildiği üzere himayelerinde ya da bilgileri dahilinde hareket eden gruplar göz önünde alındığında, Hükümet’in önleyici tedbir imkanı geniş ölçüde mevcuttu. Hükümet, *Susurluk* raporu öncesi, kontr-gerilla gruplarının varlığı ve bu süreç boyunca işlenen kanunsuz cinayetlere kamu görevlilerinin karışması iddialarını, uygun tedbir veya koruma önlemleri almak üzere, soruşturmak üzere atılan herhangi bir adımla ilgili bir sağlamamıştır. Başvuran ve kocasının savcıya verdikleri, yaşamlarına yönelik doğrudan bir tehdit olduğuna dair dilekçeleri hakkında, hiçbir adım atılmamıştır.

94. Mahkeme, bu davanın şartları içinde, yetkililerin, Zübeyir Akkoç’un yaşamına yönelik gerçek ve yakın tehdidi önlemek için alması gereken tedbirleri almadığı sonucuna varmıştır. Bunun sonucu olarak, Sözleşmenin 2. maddesinin ihlali sözkonusudur.

2. Soruşturmanın yetersizliği iddiası

95. Başvuran, Komisyon’un görüşüne katılarak, soruşturmanın yetersiz olduğunu ayrıca, 25 Ocak 1993 veya Mart 1997 tarihinden bu yana herhangi bir adım atılmadığını ileri sürmüştür. Cinayetle ilgili sadece bir şahidin ifadesi alınmıştır. Seyithan Araz isimli bir şüpheli cinayetle suçlanmış olmasına rağmen, polise verdiği ve daha sonra işkence altında verdiğini öne sürerek değiştirdiği ifadesi hariç, aleyhinde hiçbir kanıt olmaması ve adli kanıta göre olay sırasında aynı silahtan çıkan bir kurşunla öldürülen Ramazan Aydın cinayetiyle de suçlanmamış olması çok çarpıcıdır.

96. Hükümet, polisin, başvuranın kocasının öldürülmesiyle ilgili gerekli tüm soruşturmayı yaptığını öne sürmüştür. Bir kış günü sabahın erken saatlerinde meydana gelen suçla ilgili olarak alınan ifadelerde herhangi bir ihmalin olmadığını öne sürmektedir. Seyithan Araz’ın diğer iki kişiyle birlikte birkaç ciddi suçla suçlandığını işaret ederek cezai soruşturma içerisinde makul olmayan hiçbir şeyin olmadığını öne sürmüştür. Yargılama süreci biraz zaman almıştır, çok sayıda duruşma ve birçok şahidin tanıklığı olmuştur. Hükümete göre, yetkililerin çabalarında bir eksiklik olmadığı gibi, terör suçlarının faillerini bulmada önemli zorluklar olduğunu öne sürmüşlerdir.

97. Mahkeme, Sözleşme’nin 1. maddesindeki Devletin “kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme’de belirtilen hak ve özgürlükleri tanırlar” maddesi bağlamında okunan 2. maddesindeki yaşamı koruma zorunluluğu, güç kullanımı sonucunda kişilerin öldürülmesini resmi olarak soruşturmak için bazı yollar

oluşturma zorunluluğunu getirmektedir. (bkz. 27 Eylül 1995 tarihli McCann ve diğerleri-İngiltere kararı, A Serisi no.324, s.49, § 161 ve yukarıda bahsedilen Kaya-Türkiye kararı, § 105)

98. Mahkeme, Zübeyir Akkoç ve Ramazan Aydın Bilge'nin öldürülmesini müteakip olay mahalline polisin geldiğini ve soruşturmayı başlattığını hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, Hükümetin verdiği bilgiye göre, olay mahallinde yalnız bir şahidin ifadesi alınmıştır. Hükümet, olayın meydana geldiği zamana işaret ederken bahsi geçen şahit, sadece olay yerinde bir kalabalığın toplandığını ifade etmektedir. 25 Ocak 1993 tarihinden sonra hiçbir adım atılmamıştır ve soruşturmanın bu bölümü sadece oniki gün sürmüştür. Seyithan Araz, aleyhindeki Zübeyir Akkoç'u öldürme suçlamasından ise 23 Eylül 1999 tarihinde delil yetersizliğinden beraat etmiştir. Adigeçenin sadece Zübeyir Akkoç'u öldürmekten suçlanıp aynı silahla aynı anda öldürülen Ramzan Aydın Bilge'yi öldürmekten suçlanmamasıyla ilgili Hükümetten herhangi bir açıklama gelmemiştir. Mahkeme, Komisyon gibi, Seyithan Araz aleyhine olan iddiaların keyfi yapıldığı sonucuna varmıştır. Başvuran ve kocasına yapılan tehditlerin muhtemel kaynağı hakkında, vurulma öncesinde, herhangi bir soruşturma olduğuna dair bir işaret yoktur.

99. Soruşturma süresinin kısalığını ve kısıtlı kapsamını dikkate alarak, Mahkeme, bu davada Zübeyir Akkoç'un ölümünü etkili soruşturma açısından yetkililerin ihmali olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakımdan, Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiği kanısına varmıştır.

C. Sözleşme'nin 13. maddesi

100. Başvuran, aşağıdaki 13. maddeye işaretle bulunarak şikayetleri bakımından kendisine iç hukuk yolu sağlanmadığından şikayetçi olmuştur:

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış olsa da, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapma hakkına sahiptir.”

101. Başvuran, Komisyon’un muhakemesini benimseyerek, etkili soruşturmanın olmayışının, kendisini bu hükmün ihlaliyle kocasının öldürülmesiyle ilgili olarak yaptığı şikayetlerde etkili iç hukuk yolu kullanımından yoksun bıraktığını öne sürmüştür.

102. Hükümet, yukarıda belirtildiği gibi (bkz. 96. paragraf) yürüttükleri soruşturmada yetkililerin herhangi bir ihmallerinin olmadığını öne sürmüştür.

103. Mahkeme'nin içtihadına göre, Sözleşme'nin 13.maddesi, iç hukuk düzeninde hangi yolla sağlanırsa sağlansın, Sözleşme'den doğan hak ve özgürlükleri korumak için ulusal düzeyde bir iç hukuk yolunun mevcudiyetini garanti altına almaktadır. 13. madde, Sözleşme uyarınca bir “şikayeti” ele almak üzere iç hukuk yolunun ve bir yardım mekanizmasının oluşturulmasını gerekli kılmakta fakat Devletlere 13. madde bağlamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi hususunda takdir hakkı verilmektedir. 13. maddeye göre zorunluluk kapsamı, başvuranın Sözleşme uyarınca şikayetine bağlı olarak, değişmektedir. Bununla birlikte, 13. maddenin gerektirdiği iç hukuk yolu, uygulamada kanun kadar “etkili” olmalı özellikle uygulanması, muhatap Devlet yetkililerin eylemleriyle veya ihmalleriyle haksız bir şekilde engellenmemelidir.(bkz. yukarıda bahsedilen Aksoy-Türkiye kararı, s.2286, § 95; Aydın-Türkiye kararı, s.1895-96, § 103; ve Kaya-Türkiye kararı, s.329-30, § 106)

Yaşamı koruma hakkının asıl önemi gözönünde bulundurulduğunda, 13. madde, uygun hallerde tazminat ödenmesinin yanısıra, geniş ve etkili bir soruşturma ile yaşama hakkından mahrum bırakan sorumluları bulup cezalandırmak ve şikayetçiye

soruşturma işlemlerine etkili erişim sağlamayı gerektirmektedir.(bkz. yukarıda bahsedilen Kaya-Türkiye kararı, s.330-31, § 107)

104. Mahkeme, davada öne sürülen kanıtların başvuranın kocasını kamu görevlilerinin öldürdüğünü ya da öldürülme olayına karışıklarını ispatlamada yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Bununla beraber, Mahkeme'nin daha önce verdiği kararlarda belirttiği gibi, bu, 2. maddeyle ilgili olan şikayeti 13. madde bağlamında “makul” olmaktan alıkoymaz.(bkz. 27 Nisan 1988 tarihli Boyle ve Rice-İngiltere kararı, A Serisi no.131, s.23, § 52 ve yukarıda bahsedilen Kaya ve Yaşa-Türkiye kararı, sırasıyla, s.330-31, § 107 ve s.2442, § 113) Bu bağlamda, Mahkeme, başvuranın kocasının kanuna aykırı bir biçimde öldürülmüş olduğunun şüphe götürmez olduğuna ve bundan dolayı, başvuranın “makul bir iddiaya” sahip olduğuna kanaat getirmiştir.

105. Bundan dolayı, yetkililerin, başvuranın kocasının öldürülmesi olayını etkili bir biçimde soruşturma yükümlülüğü vardır.Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı (bkz. 98-99. paragraflar), 2. maddenin gerektirdiği soruşturma zorunluluğundan daha kapsamlı şartları olan 13. maddeye göre etkili bir cezai kovuşturmanın yapıldığı düşünülemez. (bkz. yukarıda bahsedilen Kaya kararı, s.330-31, § 107) Bu yüzden, Mahkeme, başvuranın, kocasının öldürülmesinde, etkili iç hukuk yolu ve tazminat talebi dahil diğer mevcut yolları da kullanmaktan mahrum bırakıldığı sonucuna varmıştır.

Sonuç olarak, Sözleşme'nin 13. maddesi ihlal edilmiştir.

III. Başvuranın gözaltına alınmasıyla ilgili olarak

A. Olayların değerlendirilmesi

106. Mahkeme, 1 Kasım 1998 tarihinden önceki Sözleşme sisteminde olayların kuruluşu ve doğrulanmasının öncelikle Komisyon'un meselesi olduğu şeklindeki yerleşik içtihadını tekrarlamaktadır. (daha önceki 28 § 1 ve 31. maddeler). Mahkeme, Komisyon'un olaylara dair bulgularıyla bağlı değildir ve önündeki belgeler ışığında kendi değerlendirmesini yapmaktadır. Bununla beraber, sadece bazı istisnai davalarda güçlerini bu alanda kullanır. (bkz. diğer davalar arasında, 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar ve diğerleri-Türkiye kararı, *Raporlar* 1996-IV, s.1214, § 78).

107. Hükümet, başvuranın, onlara göre, güvenilir ve tutarsız olan kanıtlarına Komisyon'un aşırı önem verdiğini öne sürmüştür. Hükümet ayrıca, başvuranın Komisyon'a sunduğu reçetenin, raporların ve röntgen filmlerinin travmatik bir yaralanmaya dair bir kanıt olamayacağını belirten bir doktor görüşünü savunmuştur. Başvuran ve tanıkların güvenilirliğine ilişkin Hükümet tarafından dile getirilen tereddütler delilleri değerlendirme konusuna gerekli özeni gösteren, başvuranın iddialarını destekleyen unsurlar kadar güvenilirliğine gölge düşüren unsurlara da yer veren Komisyon raporunda dikkate alınmıştır. Aslında, Komisyon, başvuranın kötü muamele gördüğünü kanıtlamak için sunduğu doktor raporunu dikkate almamıştır. Komisyon, yalnızca başvuranın çenesinin yaralanmasının bir kırılmaya neden olduğuna inandığını gösteren röntgen filmlerine ağırlık vermiştir. Komisyon, başvuranın maruz kaldığını iddia ettiği işkenceden kaynaklanan post-travmatik bir stres yaşadığını gösteren ve Hükümet'in yorum yapmadığı psikiyatri raporunu dikkate almıştır.

108. Mahkeme, Hükümet tarafından yapılan eleştirilerin olayları doğrulamada kendi güçlerinin kullanımını mazur göstermediği sonucuna varmıştır. Bu şartlarda, Mahkeme, gerçekleri Komisyon tarafından gösterildiği gibi kabul etmektedir.(bkz. 23-30. paragraflar)

B. Hükümet'in Ön İtirazı

109. Hükümet, başvuranın, ne kendisine kötü muamelesi için tazminat talep eden idari işlemler ne de zararlarını isteyen sivil işlemler hakkında herhangi bir belge sunmadığını öne sürmüştür. Ayrıca, başvuranın, savcının kendisini sorgulayan polisler hakkında dava açmamasına itiraz etmediğinden ve karar henüz yayınlamadan Komisyon'a başvurmasından dolayı iç hukuk yollarını tüketmediğini iddia etmişlerdir.

110. Mahkeme, Komisyon'un 11 Ekim 1994 tarihli kabuledilebilirlik kararı öncesinde Hükümet'e görüşlerini sunması için süre uzatımı vermesine rağmen Hükümet'in başvuranın iddialarının kabuledilebilirlik kısmına itirazda bulunmamasını gözönüne almaktadır. Sonuç olarak, Hükümet, Mahkeme huzurunda bu gerekçelere dayanamaz. Hükümet'in ön itirazı reddedilmiştir.

C. Sözleşme'nin 3. maddesi

111. Başvuran, Diyarbakır Terörle Mücadele Şubesi'nde 13 – 22 Şubat 1994 arasında gözaltında bulunduğu süre içinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olarak işkenceye maruz kaldığından şikayet etmektedir. 3. madde aşağıdaki gibidir:

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.”

112. Başvuran, gözaltında iken kendisine yapılan kötü muamelenin işkence boyutuna ulaştığına dair Komisyon'un bulgularına dayanmaktadır.

113. Hükümet, başvuranın kötü muameleye uğradığını inkar etmiştir.

114. Mahkeme, kötü muamelenin 3. maddenin kapsamına girmesi için asgari düzeyde olmasının yeterli olacağını hatırlatmaktadır. Bu asgari düzeyin değerlendirilmesi görecelidir: davanın bütün şartlarına bağlıdır, örneğin muamelenin süresi, fiziksel veya ruhsal etkileri, bazı davalarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu. (diğer kararlar arasında, 9 Haziran 1998 tarihli Tekin-Türkiye kararı, *Raporlar* 1998-IV, § 52)

115. Bundan başka, belirli bir düzeyde uygulanan kötü muamelenin, işkence olarak nitelendirilmesinde, anılan kavramla insanlık dışı ve aşağılayıcı tutum arasındaki farklılığa yönelik ayrımın, 3. maddede belirtildiği üzere, yapılması gerekmektedir. Daha önceki davalarda belirtildiği üzere, bu ayrım vasıtasıyla, Sözleşme'nin ciddi sıkıntılara neden olan kasti insanlık dışı muameleye özel bir önem verdiği düşünülmektedir. (bkz. 18 Ocak 1978, A Serisi no.25, s.66, § 167) Muamelenin şiddetinin yanısıra, 26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlıkdışı ve Onurkırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme'de kabul edildiği gibi işkenceyi, 'bilgi elde etmek için maksatlı acı çektirmek, ceza vermek veya aşağılamak' şeklinde tanımlayan bir unsur mevcuttur. (BM Sözleşmesi 1.madde)

116. Mahkeme, Komisyon'un başvurana uygulanan kötü muameleyle ilgili elektrik verilmesi, sıcak ve soğuk su dökülmesi ve kafasına darbeleri de içeren, bulgularını kabul etmiştir. (bkz. 24-25. paragraflar) Mahkeme, başvuranın gördüğü psikolojik baskıya, özellikle çocuklarına yapılan tehditlerin başvuranı yoğun bir korku içine düşürdüğüne dikkat çekmektedir. Bu muamele, başvuranı, tıbben post-travmatik stres olarak tanımlanan ve tıbbi tedavi gerektiren uzun vadeli korku ve güvensizlik duygusu içine düşürmüştür.

117. Mahkeme, başvurana yapılan kötü muamelenin şiddetini ve olayı çevreleyen şartları dikkate alarak Mahkeme, başvuranın işkence olarak tanımlanabilecek çok ciddi ve zalimce bir muamelenin mağduru olduğuna karar vermiştir. (ayrıca bkz. 28 Temmuz 1999 tarihli Selmouni-Fransa kararı, *Raporlar* 1999-, §§ 96-105 de yayınlanmak üzere)

118. Mahkeme ayrıca, Komisyon'un gözaltından serbest bırakılan için kişilerin bağımsız ve kapsamlı bir tıbbi muayeneden geçmesinin önemi üzerine yaptığı yorumu desteklemektedir. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) de gözaltındaki insanlara kötü muamele edilmesini karşı, tıbbi muayenelerin önemli bir koruma olduğunu vurgulamıştır. Bu tür muayeneler, nitelikli bir doktor tarafından, polis olmaksızın yapılmalıdır ve muayene raporunda yalnız tespit edilen yaralanma detayları değil aynı zamanda hastanın bu yaralanmaların nasıl meydana geldiğine dair ifadeleri ve bu ifadelerin yaralanmalarla tutarlı olup olmadığına ilişkin doktorun görüşü de yer almalıdır. Bu davada da görülen gelişigüzel ve toplu muayene, bu korumanın etkinliğini ve güvenilirliğini zayıflatmaktadır.

119. Mahkeme, bu açıdan Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

D. Sözleşme'nin önceki 25. maddesi

120. Başvuran, 25. maddeye işaret ederek kendisinin AİHK'na yaptığı başvurusundan dolayı yetkililer tarafından sorgulandığını ve baskı gördüğünü iddia etmiştir:

“İşbu Sözleşme'de tanınan hakların Yüksek Âkidlerden biri tarafından ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her hakiki şahıs, hükümet dışı her teşekkül veya her insan topluluğu, hakkında şikayet vâki Yüksek Âkid Tarafın bu konuda Komisyonun selahiyetini tanıdığını beyan etmiş olması halinde, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine sunulacak bir dilekçe ile Komisyon'a müracaat edebilir. Yüksek Âkid Taraflardan böyle bir beyan yapmış olanlar bu hakkın müessir bir tarzda kullanılmasına hiçbir suretle engel olmamayı taahhüt ederler.”

121. Başvuran, gözaltında bulunduğu 13 Şubat – 22 Şubat 1994 arasında, kendisini sorgulayan polis memurlarının başvurusuyla ilgili sorular sorduğundan şikayet etmiştir. Başvuran ayrıca, Eylül ve Ekim 1995 tarihlerinde iki kez daha gözaltına alındığını ifade etmiştir.(bkz.31-33. paragraflar)

122. Hükümet, ilk olayda başvuranın, PKK ile ilişkisi olduğu şüphesiyle gözaltına alındığını ve AİHK'na başvurusuyla hiçbir bağlantının olmadığını ifade etmiştir. Daha sonraki gözaltı olaylarının da Sözleşme organlarının huzurundaki herhangi bir işlemle ilgisi olmadığını ifade etmektedir.

123. Komisyon, mahkemedeki ifadesi ve gözaltında bulunduğu polislerce sorgulama sırasında alınan ifadesi temelinde, başvuranın 13-22 Şubat 1994 tarihleri arasında gözaltında, başvurusundan dolayı sorgulandığı ve görevlilerin bunu başvuranın PKK ile ilişkisine dair itiraflarda bulunması için bir unsur olarak kullandıkları sonucuna varmıştır. (bkz. 24 ve 26. paragraflar) Bu, Sözleşme'nin önceki 25. maddesine aykırıdır. Bununla beraber Komisyon, diğer gözaltına almalarla ilgili herhangi bir bulguya ulaşmamasına rağmen, bunların bir ölçüde keyfi olduğunu kaydetmiştir.

124. Mahkeme, başvuranların ya da başvuru yapacakların, şikayetlerini geri çekmek veya değiştirmek yönünde yetkililerden baskı gelmeden Sözleşme organlarıyla özgürce iletişim kurabilmelerinin Sözleşmenin önceki 25. maddesinde belirtilen kişisel başvuru sisteminin en önemli işlevsel yönü olduğunu tekrar etmektedir. (bkz. Akdivar ve diğerleri-Türkiye, s.1219, § 105; Aksoy-Türkiye s. 2288, § 105; Kurt-

Türkiye, s.1192, § 159; Ergi-Türkiye, s.1784, § 105 ve Tanrıkulu-Türkiye, §§ 130-131). Bu anlamda, “baskı” yalnızca doğrudan zorlama veya aleni aşağılamayı değil aynı zamanda başvuruları Sözleşme’den doğan hukuk yolunu kullanmaktan vazgeçirmeye veya cesaretini kırmaya yönelik dolaylı uygunsuz davranışları veya temasları da kapsar. (bkz. yukarıda bahsedilen Kurt-Türkiye kararı).

125. Ayrıca, yetkililer ve başvuran arasında önceki 25. madde açısından kabuledilemez uygulamaların olup olmadığı, davanın şartları ışığında belirlenmelidir. Bu açıdan, şikayetçinin savunmasız durumuna ve yetkililer tarafından etkilenebilmesine dikkat edilmelidir.(bkz.yukarıda bahsedilen Akdınar ve diğerleri-Türkiye kararları, s.1219 § 105 ve s.1192-93, § 160). Daha önceki davalarda, Mahkeme, başvuran köylülerin savunmasız haline ve Türkiye’nin güneydoğusunda yetkililer hakkında yapılan şikayetlerin meşru bir cezalandırma korkusuna sebep olmasına dikkat etmiştir Komisyon’a yapılan başvurular için başvuranların sorgulanmasının Sözleşme’nin önceki 25. maddesiyle verilen kişisel başvuru hakkını engelleme anlamına gelen kanundışı ve kabuledilemez bir baskı olduğu ve bu maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

126. Bu davada, Mahkeme, başvuranın başvurusuyla ilgili 13-22 Şubat 1994 tarihinde gözaltına alınıp sorgulandığına ilişkin Komisyon kararını kabul etmiştir. Bu gözaltının amacının başvuran tarafından işlendiği öne sürülen bir suçtan dolayı yapılan bir soruşturma olması mantıklı değildir. 18 Şubat 1994 tarihinde soruşturma sırasında polis tarafından alınan ifade, başvuranın iddia ettiği gibi, başvurusunun, bu sorgulamanın konularından birisi olduğunu desteklemektedir. Bu olayın durumunu ve özellikle bu sorgulamalarda başvuranın işkence mağduru olduğunu dikkate alarak, Mahkeme, Komisyona yaptığı başvurudan dolayı aşağılanmış olduğu sonucuna varmıştır. Bu, başvuranın Sözleşme organlarına başvurusuna müdahale edilmesi anlamına gelir.

127. Mahkeme, bundan dolayı, Muhatap Devlet’in Sözleşme’nin 25.maddesinde belirtilen sorumluluklarına uymadığını düşünmektedir.

IV: Yetkililerin uygulamalarının Sözleşme’nin 2, 3 ve 13. maddelerini ihlal ettiği iddiası

128. Başvuran, bahsi geçen zamanda Türkiye’nin güneydoğu bölgesinde Sözleşme’nin 3. maddesine aykırı olarak, işkencenin, insanlıkdışı, onur kırıcı uygulamaların ve cezalandırmaların olduğunu ve Sözleşme’nin 2. ve 13. maddelerine aykırı olarak cinayetlerin yeterli soruşturulmadığını belirterek ilgili iç hukuk yollarının etkisiz ve yetersiz olmasının ise bu ihlalleri daha da ağırlaştırdığını öne sürmüştür. Türkiye’nin güneydoğusu ile ilgili olaylarda da Komisyon ve Mahkeme’nin bu hükümlerin ihlal edildiği sonucuna varmasına atıfta bulunarak, başvuran, bunların yetkililerin ciddi insan hakları ihlallerini ve iç hukuk yollarını reddetmesi anlamına geldiğini iddia etmiştir.

129. Komisyon’un 2, 3, ve 13. maddelerine ilişkin kararlarını dikkate alarak Mahkeme, bu davada bahsi geçen ihmallerin, yetkililerce kabul edilip edilmediğine dair karar almaya gerek görmemiştir.

V. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİ

130. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa,

Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder.”

A. Maddi Zarar

131. Başvuran, 38,967.81 İngiliz Sterlini gelir kaybına uğradığını iddia etmiştir. 40 yaşında öldüğünde öğretmen olarak çalışan kocasının ayda 233.62 p İngiliz Sterlini kazandığını öne sürmüştür. O dönemde Türkiye’deki ortalama yaşam süresi gözönüne alındığında, mali çizelge hesaplamasında paraya çevrildiğinde yukarıdaki miktara tekabül etmektedir.

132. Hükümet maddi tazminat gerektirecek bir ihlalin olduğunu redderek, iddia edilen miktarların, Türkiye gerçeklerine uygun olmayan çok aşırı bir rakam olduğunu iddia etmiştir. Hiçbir durumda Sözleşme organları, hayat sigortası sağlayan bir sistem olarak görülmemelidir. Başvuranın 1994 tarihinde 190,380,000 Türk Lirası toplu para aldığını ve kocasının ölümüyle ilgili, eğitim otoritelerinden dul ve yetim aylığı aldığına işaret etmiştir.

133. Başvuranın gelir kaybıyla ilgili iddialarına ilişkin Mahkeme’nin içtihadı, başvuranın öne sürdüğü zarar ile Sözleşme’nin ihlal edilmesinin arasında açık bir neden-sonuç ilişkisi olması gerektiği şeklindedir. Bu, uygun davalarda, gelir kaybının tazmini de içerir.(bkz. 13 Haziran 1994 tarihli Barberà, Messeguè ve Jabardo-İspanya kararı, (50. madde), A Serisi no.285-C, s.57-58, §§ 16-20, yukarıda bahsedilen Çakıcı-Türkiye kararı, § 127). Mahkeme, Sözleşme’nin 2. maddesinin gerektirdiği biçimde yetkililerin başvuranın kocasının yaşamını koruma sorumluluklarının olduğu sonucuna varmıştır (yukarıda 94. paragraf). Bu şartlarda, başvuran ve çocuklarına kocası tarafından sağlanan maddi desteğin yitirilmesi ile Sözleşme’nin 2. maddesinin ihlali arasında bir neden-sonuç ilişkisi vardır. Hükümet, başvuranın sunduğu ayrıntılı rakamların aksini iddia eden herhangi bir bilgi sunmamıştır. Bununla birlikte başvuran, kocasının ölümüyle ilgili olarak, bir miktar toplu para ve dul ve yetim aylığı almıştır. Bu şartlarda, Mahkeme, kocasının ölümüyle uğradığı maddi zarara binaen başvuranın, 35,000 İngiliz Sterlini ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilip ödenmesine karar vermiştir.

B. Manevi Zarar

134. Başvuran, ihlallerin sayısını ve şiddetini dikkate alarak, kocasının haklarının ihlaline ilişkin olarak, 40,000 İngiliz Sterlini ve kendi haklarının ihlalinin tazmini olarak da 30,000 İngiliz Sterlini manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

135. Hükümet, manevi tazminat ödenmesini gerektiren herhangi bir ihlal olmadığını ve talep edilen meblağın haksız bir zenginleşme anlamına geldiğini öne sürmüştür.

136. Mahkeme, Sözleşme’nin 2. maddesinin ihlali olarak otoritelerin başvuranın kocasının yaşamını koruyamadığına ve bu olaylara ilişkin Sözleşme’nin 2 ve 13. maddelerine aykırı olarak otoritelerin etkili bir soruşturma ve iç hukuk yolu sağlayamadığına hükmettiğini hatırlatmaktadır. Buna ek olarak, başvuran Sözleşme’nin 3. maddesine aykırı bir biçimde işkenceye maruz bırakılmış ve Komisyon’a yaptığı başvurudan dolayı da aşağılanmıştır. Bu koşulları ve benzer davalarda hükmedilen tazminatları dikkate alarak Mahkeme, hakkaniyet temelinde, Zübeyir Akkoç’a gördüğü zarardan dolayı şu anda yaşayan eşi tarafından alınmak üzere manevi zarar için 15,000 İngiliz Sterlini ve başvurana, gördüğü zararlardan dolayı manevi tazminat için 25,000 İngiliz Sterlini ödenmesine ve bu miktarların ödeme günü uygulanan kur üzerinden Türk Lirası olarak ödenmesine karar vermiştir.

C. Masraflar

137. Başvuran, başvuru için ödediği ücret ve giderler için, Avrupa Konseyi'nce alınan adli yardım hariç toplam olarak 23,643.41 p İngiliz Sterlini talep etmiştir. Bu miktara, Ankara'da Komisyon delegelerinin huzurundaki duruşmada yapılan şahitlik ve Strasbourg'da yapılan bir duruşmaya katılım da dahildir. Başvuran, Kürdistan İnsan Hakları Projesi (KHRP)'nin aracılık ve danışmanlık hizmetleri ve Birleşik Krallık'taki avukatlarla Türkiye'de bulunan başvuran arasında 3,620 İngiliz Sterlini tutarında tercüme masraflarını da kapsayan, idari masraf ve ücretler için 12,560 İngiliz Sterlini harcadığını belirtmiştir. Türkiye'de görev yapan avukatların yaptıkları görev için 2,565.39 p İngiliz Sterlini talep edilmiştir

138. Hükümet, Türk avukatları veya KHRP'nin yaptığı bir iş için iddiada bulunulamayacağını düşünmektedir. Hükümet, Başvuranın İngiliz avukatlarının talep ettikleri miktarları ise, diğer benzer davalar gözönüne alındığında, çok aşırı bulmuştur. Buna ek olarak verilecek miktarların Türk ulusal mahkemelerindeki uygulanan tarifeyle uygun olması gerektiğini ileri sürmüştür.

139. Mahkeme, tercüme masrafları hariç, KHRP adına yapılan ve davanın hazırlanmasında anılan teşkilatın yer almasına ilişkin herhangi bir ayrıntıyı içermeyen talebin esasları konusunda ikna olmamıştır. Başvuran tarafından öne sürülen iddiaların ayrıntılarına dikkat ederek Mahkeme, tahakkuk edebilecek her türlü katma değer vergisi ile birlikte, AK tarafından verilen 3,600 Fransız Fransı (FRF) adli yardımın mahsup edilmesi şartıyla, başvurana 13,648.80 İngiliz Sterlininin başvuranın tazminata ilişkin görüşlerinde belirttiği banka hesabına yatırılmasına karar vermiştir.

D. Temerrüt Faizi

140. Mahkeme'ye sunulan bilgilere uygun olarak mevcut kararın kabul tarihinde Birleşik Kralliyet'te uygulanan yasal faiz oranı yıllık %7,5'tir.

YUKARIDA BELİRTİLEN GEREKÇELERE DAYANARAK, MAHKEME

1. Hükümetin ön itirazının oybirliğiyle *reddine*;
2. Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediğinin oybirliğiyle *kabulüne*;
3. Hükümetin Zübeyir Akkoç'un yaşamını koruyamadığını ve Sözleşme'nin 2. maddesini ihlal ettiğini altıya karşı bir oyla *kabul*;
4. Zübeyir Akkoç'un ölümüyle ilgili olarak muhatap Devlet yetkililerinin etkili bir soruşturma yapamadığını ve Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğini oybirliğiyle *kabul*;
5. Sözleşme'nin 13. Maddesinin ihlal edildiğinin bire karşı altı oy ile *kabulüne*;
6. Başvuranın kendisi açısından Sözleşme'nin 3. Maddesinin ihlal edildiğinin oybirliğiyle *kabulüne*;
7. Davalı Devlet'in Sözleşme'nin 25. Maddesi, 1. Fıkrası kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getiremediğinin oybirliğiyle *kabulüne*;
8.
 - (a) Üç ay içinde, ödeme tarihinde geçerli olan kur üzerinden Türk Lirasına çevrilecek olan başvurana aşağıdaki miktarları ödenmesine:
 - (i) maddi zarar için 35,000(otuzbeşbin) sterlin ödenmesine;
 - (ii) manevi zarar için 40.000(kırkbın) sterlin ödenmesine;
 - (b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden ödeme tarihine dek bu tutarlar için yıllık %7,5 faiz oranının uygulanmasının altıya karşı bir oyla *kabulüne*;
9.
 - (a) Üç ay içinde masraf ve giderlere karşılık 13,648 (onüçbin altıyüz kırksekiz) sterlin ve 80 (seksen) pence'in tahakkuk edebilecek her türlü katma değer vergisi ile birlikte karar tarihinde geçerli olan kur üzerinden Sterline çevrilecek olan 3,600

- (üçbin altıyüz) Fransız frangı tutarın mahsup edilmesi kaydıyla davalı Devlet tarafından başvuranın İngiltere'deki sözügeçen banka hesabına ödenmesine;
- (b) yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden ödeme tarihine dek bu tutar için yıllık %7,5 faiz oranının uygulanmasının altıya karşı bir oyla *kabulüne*;
10. Adil tatmin konusunda başvuranın diğer taleplerinin *reddine* oybirliğiyle karar vermiştir.
- İşbu karar, İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkralarına uygun bir biçimde İngilizce verilmiş olup, 10 Ekim 2000 tarihinde yazılı olarak tefhim edilmiştir.

HAKİM GÖLCÜKLÜ'NÜN KISMİ MUHALEFET ŞERHİ (Tercüme)

Aşağıdaki nedenlerden dolayı kararın 3, 5 ve 8. işlem hükümlerinde çoğunluğun fikrine katılamayacağım :

1. Mahkeme, Zübeyir Akkoç'un yaşamını korumada Devletin gerekli önlemleri almadığını dolayısıyla 2. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Başka bir deyişle muhatap Devlet, bu çerçevede, pozitif yükümlülüğünü yerine getirmemiştir.

Mahkeme, daha önceki davalarda bu yükümlülüğün kapsamını tanımlamıştır. Bu noktada Mahkeme'nin yerleşmiş içtihadına göre, modern toplumları idare ederken ortaya çıkan zorluklar, insan davranışlarının öngörülemezliği ile öncelikler ve çözümler açısından yapılacak tercihler akla gelse bile bu pozitif yükümlülük, yetkili makamlara imkansız veya orantısız bir yük getirmemelidir. Bundan dolayı, yetkililer yaşama yönelik olduğu iddia edilen her tehlikeye karşı Sözleşme gereği işlevsel önlemler almak zorunda değildir (bkz. 28 Ekim 1998 tarihli Osman-İngiltere kararı, *Karar Raporları* 1998-VIII, s. 3159-3160, §§ 115-116). Bu konuda Mahkeme'nin 2. maddenin ihlal edilmediği sonucuna vardığı Osman-İngiltere kararına ilişkin ilkeler esastır. Bununla birlikte, anılan davada polise, öğretmen olan kişinin davranışlarının son derece anormal olduğuna ve durumun tehlike arzettiğine ilişkin bilgiler gelmiştir. Bu kişi ruhsal bakımdan dengesiz olup hiçbir şey yapmaya muktedir değildir. Tutuklandığında polise "Sizi bu kadar uyarmama rağmen neden bana engel olmadınız?" diye sormuştur.

Durum ne olursa olsun, Mahkeme'nin Devletin olumlu yükümlülüğünü (yaşam hakkının korunması) belirten Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edilmediğine ilişkin kararı, bu çerçevede, Mahkeme'nin önceki kararlarıyla tutarlı ve doğrudur. Bu noktadan bakılınca, o halde, Zübeyir Akkoç'un durumuyla ilgili gerçek nedir? Osman-İngiltere davasındaki mağdur olan kişiden daha mı fazla tehlike içerisindedir?

Türkiye'nin güneydoğu bölgesi sadece başvuran açısından değil orada yaşayan herkes için yüksek bir tehlike arz etmektedir. PKK ve Hizbullah teröristleri, aşırı sol grupların militanları, 70'lerde yapılan eylemlere benzer olarak ve dış güçlerce desteklenerek, şiddet eylemi yapmak için her fırsatı değerlendirmiştir. Yerel halkı teröristlerin düzenlediği kanlı ve keyfi her türlü şiddet tehdidinden korumak için Hükümet, gücü dahilindeki gerekli tüm önlemleri almıştır ve hala almaya devam etmektedir (bkz. kararın 86. paragrafı). Tüm Hükümetler için geçerli olduğu gibi Hükümetin yüzlerce, hatta binlerce kişinin yaşadığı bir bölgede herkese acil bireysel koruma sağlaması mümkün değildir (örneğin, başvuranın kocası gibi tehdit altında olduğuna inanan her insana bir koruma tayin etmenin imkanı yoktur).

Ülkenin güneydoğu bölgesine, terörle mücadele için, diğer bölgelere oranla 10 kat daha fazla güvenlik gücü atanmıştır. Elbette, Mahkeme'nin içtihadı uyarınca, bu şartlarda en iyi gayreti sarfetmek Devlet'in olumlu yükümlülüğü ve mutlak sorumluluğu değil midir?

Bu davadaki asıl zorluk, güvenlik güçlerinin faaliyetleri ile Zübeyir Akkoç'un ölümü arasındaki neden-sonuç ilişkisinin, Hükümeti, başvuranın kocasının ölümünden sorumlu tutmaya yetecek kadar güçlü olup olmadığıdır. Söz konusu davada polisin iddia edilen ihmali ile bu dramatik sonucun ortaya çıkmasındaki ilişkinin -özellikle şartların çok değişken olduğu bir bölgede- Devletin sorumluluğu kapsamına girecek kadar yakın olmadığına inanmaktayım.

Bu şartlarda, sadece bir doğru cevap olabilir: ya yukarıda bahsedilen ve Devletlerin olumlu yükümlülüğünü yönlendiren Mahkeme'nin yerleşmiş içtihadı doğrudur; ve bu davada çoğunluğun analizi yanlıştır ya da çoğunluğun analizi doğrudur; ilgili ilkenin yasal bir değeri yoktur.

Sonuç olarak, Devlet'in Zübeyir Akkoç'un yaşamını koruyamadığını, dolayısıyla Sözleşme'nin 2. maddesini ihlal ettiğine dair çoğunluğun fikrini paylaşıyorum.

2. Mahkeme'nin Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğiyle ilgili kararına gelince, bu başvuruyla ilgili olarak 23 Nisan 1999 tarihinde Komisyon tarafından kabul edilen rapora eklenen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu başkanı Sn. Trechsel'in muhalefet şerhine tamamen katılıyorum. (başvuru no. 22947-8/93) : "13. maddeyle ilgili olarak, 286-287. paragraflarda belirtilen düşüncelere tamamen katılmama rağmen bir ihlalin söz konusu olmadığı yönünde oy kullandım. Bence, 2. madde ile ilgili olarak yapılan tesbitler, etkili bir soruşturmanın yapılmadığını ve olaydan sonra yeterli işlemlerin yapılmadığını da içerdiğinden ayrıca bir ihlal konusu ortaya çıkmamaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak Ergi ve Türkiye davasında verdiğim ayrıntılı muhalefet şerhine atıfta bulunuyorum (bkz.28 Temmuz 1998 tarihli karar, Raporlar 1998-IV).

3. Kararın 8. işlem maddesi ile Mahkeme, devlet başvuranın kocasının hayatını koruma yükümlülüğünü yerine getirmediğinden, ihmal ile ölümü arasında bir sebep-sonuç ilişkisi olduğundan ve devlet adigeçenin ölümüne neden olduğundan başvurana 38,967.81 İngiliz Sterlini maddi tazminat ödenmesine hükmetmiştir.

2.maddenin üç şekilde ihlal edilebileceğini biliyoruz (?)

(a) cinayet devlet ajanları tarafından işlendiyse

(b) devlet, mağduru gerekli önlemleri almayarak koruyamadıysa

(c) ceza hukuku hükümleri ihlal edildiyse, mağdurun ölümü ile ilgili etkili bir soruşturma yapılmadıysa.

Kararın 79.maddesinde Mahkeme "Bu davada devlet ajanlarının ya da devlet adına hareket eden kişilerin Zübeyir Akkoç'un ölümü ile ilgili olduğu kesin olarak ortaya konulamamıştır" ifadesine yer vermiştir.

Bu nedenle Hükümet kesinlikle başvuranın kocasının ölümünden doğrudan sorumlu değildir (ihlalin ilk şekli)

Maddi tazminata ancak, sonuç iddia edilen ihlalden kaynaklandıysa, hükmedilemelidir.

O halde ihlalin ikinci ve üçüncü şekillerine ilişkin durum nedir? Açıkça, ölüme ilişkin ayrıntılı bir araştırma yürütmemek ölümün sebebi olamaz. Bu nedenle ihlalin üçüncü şekli dikkate alınmamalıdır. Geriye ihlalin ikinci şekli kalmaktadır ki çoğunluk Hükümetin maddi tazminata ilişkin sorumluluğunu tesbit ederken bu unsura dayanmıştır. Ancak, Zübeyir Akkoç'un ölümü ile güvenlik güçlerinin ihmali arasında yakın ve doğrudan bir bağ var mıdır? Bu sorunun olumlu cevaplandırılması için, devletin alacağı önlemlerin hatasız olması ve bu nedenle korunan herkesin ölümünü engellemesi beklenirdi. Bu yerine getirilmesi imkansız ve Mahkeme tarafından belirlenen "pozitif yükümlülük" çerçevesinde kabuledilemez bir taleptir. Maddi tazminatın belirlenmesi için aranacak olan illiyet bağının ihlal edildiği ileri sürülen maddelerin sayısının otomatik bir sonucu olmadığını söylemeye gerek yoktur, bunun için daha ziyade söz konusu maddenin nasıl ihlal edildiğinin ortaya konması gerekir. Bu davada Mahkeme, başvurana başvuranın maddi tazminat taleplerini kabul etmekle, koruyucu önlemlerin gerçek etkinliği konusunda herhangi bir hukuki geçerliliği olmayan varsayımlarda bulunmuştur. Başkan bir deyişle Mahkeme, davalı Hükümetin Zübeyir Akkoç'un hayatta kalmasını garanti edecek koruyucu önlemler alması gerektiğini ifade etmektedir. Bu karar, Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi'nin tarihinde vasayım ve spekülasyonlara dayalı olarak, davanın gerçek koşullarını dikkate almadan maddi tazminata hükmedilen ilk karardır. Bu nedenle ben, maddi tazminata hükmedilmesini gerektiren, Zübeyir Akkoç'un ölümü ile bulunan ihlal arasında gerçek bir illiyet bağı olduğunu düşünmüyorum.

Akkoç davası, davalı Hükümetin ölümlerden sorumlu tutulduğu bir başka deyişle cinayetleri işlediğinin kabul edildiği, Ertak (9 Mayıs 2000 tarihli karar) ve Çakıcı (9 Mayıs 2000 tarihli karar) davalarından belirgin olarak farklıdır. Yasa davasında (25 Mayıs 1998 tarihli karar) mahkeme, maddi tazminat talebini, başvuranın güvenlik güçleri tarafından taciz edildiği ve amcasının güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü açıkça kanıtlanmadığı gerekçesiyle, reddetmiştir (124. paragraf). Kurt davasında (25 Mayıs 1998 tarihli karar) başvuran, gözaltında iken kaybolan kişinin annesi, gördüğü zararın niteliğini açıklamadan (maddi ya da manevi) tazminat talebinde bulunmuştur. Mahkeme sadece, maddi tazminata hükmetmiştir ve bunu açıkça ifade etmiştir.

Bu davadaki en kötü unsur, Mahkeme'nin güvenilir ve eksiksiz bilgi ve hesaplama ehliyetine sahip olmadan, bir sigorta şirketi gibi davranarak, başvurana kocasının ölümü nedeniyle spekülatif sigorta primi hesaplarına dayanarak yaşam sigortası kapsamında abartılı yüksek bir tazminat ödenmesine karar vermesidir.

Bu davada hükmedilen maddi ve manevi tazminat miktarları çok yüksektir ve ne sözkonusu ülkenin ekonomik gerçeklerini ne de benzer davalarda Mahkeme'nin hükmettiği meblağları dikkate almıştır.

Aşağıda bazı örnekler veriyorum:

Kurt davasında, başvuran uğranılan zararın niteliğini belirtmeden 70,000 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Mahkeme, toplam 15,000 + 10,000 İngiliz Sterlini ödenmesine karar vermiştir.

Ertak davasında başvuran, 60,630.44 + 40,000 + 2,500 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Mahkeme başvurana, 37,500 İngiliz Sterlini ödenmesine hükmetmiştir.

Güleç davasında (27 Temmuz 1998 tarihli kararda), başvuran 400,000 İngiliz Sterlini + 100,000 Fransız Frangı talep etmiştir. Mahkeme toplam, 50,000 Fransız Frangı ödenmesine karar vermiştir.

Kılıç davasında (ve Kaya davasında – 28 Mart 2000 tarihli karar), başvuranlar 30,000 + 40,000 + 2,500 İngiliz Sterlini talep etmiştir (zararın niteliğini belirtmeden). Mahkeme, 15,000 + 2,500 İngiliz Sterlini ödenmesine karar vermiştir.

Son olarak, Yasa başvurusunda (2 Eylül 1998 tarihli karar), başvuran 54,000 Alman Markı + 150,000 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Mahkeme manevi tazminat olarak sadece 6,000 İngiliz Sterlini ödenmesine karar vermiştir.

